

HLUČÍNSKO

Vlastivědný časopis Muzea Hlučína

Téma roku 2013

3. ročník - 2013 - číslo 2

Světky v životě Hlučína

a Společnost přátel Muzea Hlučína, o. s.

**/ Poutní tradice na Hlučínku / Richard Henkes /
/ Zbožná bratrstva v Hlučíně / Ludgerovice /**

PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

Máte zájem získávat časopis přímo do vašeho domu? Nechcete, aby vám uteklo jediné číslo?

Zaregistrujte si u nás předplatné časopisu Hlučínsko na dobu jakou si zvolíte.

Registrace:

- osobně v Muzeu Hlučínska na hlučínském zámku
- telefonicky na tel. č. 595 041 617
- e-mailem na info@spmh.cz

Cena jednoho čísla časopisu činí: 55 Kč
(časopis: 35 Kč + poštovné 20 Kč)

Činnost a aktuality občanského sdružení Společnost přátel Muzea Hlučínska sledujte na internetové adrese www.spmh.cz.
Informace o činnosti Muzea Hlučínska najdete na internetové adrese www.muzeum.hlucin.com

POKyny PRO ÚPRAVU PŘÍSPĚVKŮ:

Rozsah příspěvků a technická kvalita obr. příloh:

max. 5 normostran v textových editorech Word 6.0, Word 97, Word 2000, popř. jiných. (řádkování 1,5), max. 5 ks obrazových příloh (fotky, mapy, grafy...) kvalita pro tisk (min 300 dpi) nebo skenovatelná předloha

Podoba citací: Citování je shodné se zavedeným systémem v časopise Český časopis historický.
Srov. <http://www.hiu.cas.cz/cs/nakladatelstvi/periodika/cesky-casopis-historicky/citacni-uzus/ep/>

Způsob odevzdání rukopisů: Články nám, prosíme, odevzdávejte zásadně v elektronické podobě na flash disku nebo e-mailem (redakce@spmh.cz)

HLUČÍNSKO

Vlastivědný časopis Muzea Hlučínska

3. ročník, 2013, číslo 2

Vydává: Muzeum Hlučínska, příspěvková organizace, za spoluúčasti Společnosti přátel Muzea Hlučínska, o. s.

Redakční rada: Mgr. Metoděj Chrástecký (předseda), PhDr. Jiří Jung, Ph.D., Mgr. Zdeněk Kravar, Ph.D., Mgr. Radim Lokoč, Ph.D., Anna Malchárková, Jiří Neminář, Eva Peterková, Mgr. Jarmila Polomská, Manfred Ruský, Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D., Mgr. Marek Skupien, Mgr. David Váhala

Jazyková úprava: Mgr. Jarmila Polomská

Grafická úprava: Mgr. Vladimír Kotek

Tisk: RETIS GROUP s.r.o.

Adresa redakce a administrace:

Muzeum Hlučínska, Zámecká 286/4, 748 01 Hlučín
tel.: 595 041 617, 595 041 337, e-mail: redakce@spmh.cz
Evidenční číslo: MK ČR E 19916
Identifikační číslo: ISSN 1804-6967

Uzávěrka příštího čísla je 21. března 2014.

Za obsah článků zodpovídají autoři.

Vyšlo nákladem 700 výtisků.

Foto – přední strana obálky: Poutní procesí farnosti Bohuslavice na Hrabýň v pol. 50. let 20. stol.; zadní strana obálky: Dvojice katolických kostelů v Ludgeřovicích (1907) V letech 1906–1907 byl v obci postaven novogotický chrám sv. Mikuláše, který měl nahradit kapacitně nevyhovující barokní kostel z konce 18. století.

Obsah

Několik slov úvodem... (slovo redakce) Metoděj Chrástecký	3
Anglista, literární historik a teoretik Josef Jařab Jiří Neminář	4
Poutní tradice na Hlučínsku Marie Schenková	5
P. Richard Henkes, farář ve Strahovicích – první blahoslavený Hlučínska? Jan Larisch	9
Kdo chce v nebi přebývat, musí s Kristem tancovat (B. H. J. Bilovský) Martina Dragonová	11
Zbožná bratrstva v Hlučíně: stručné dějiny jedné dlouhodobé instituce Vladimír Maňas	13
Stanovení státní hranice ve Slezsku mezi podunajskou monarchií a pruským královstvím v letech 1742-1743, s přihlédnutím k Hlučínsku a Opavsku Richard Mahel	17
Napoleonské války na Hlučínsku, jejich průběh a odraz v lidové tradici Václav Štěpán	22
Zplnomocněný komisař republiky Československé pro Ratibořsko Zdeněk Kravar	27
Všichni svatí Jana Obšila Jiří Jung	28
Literatura o Hlučínsku Zdeněk Kravar	32
Ludgeřovice Aleš Binar	34
Zprávy z dění Muzea Hlučínska a Společnosti přátel Muzea Hlučínska	35

Činnost a aktuality občanského sdružení Společnost přátel Muzea Hlučínska sledujte na internetové adrese www.spmh.cz.

Vážení čtenáři,

úvodem, prosíme, přijměte naši upřímnou omluvu za to, že předkládané číslo vlastivědného časopisu vydáváme s jistým zpožděním. Důvodem byly přípravné a realizační práce na tvorbě stálé expozice, které zaměřili naše veškeré úsilí tímto směrem. Stálé expozici bude v budoucnu ještě věnováno dostatek prostoru. Jaké příspěvky jsme pro vás tentokrát připravili?

Uvedením do časopisu je rozhovor s dalším čestným členem Společnosti přátel Muzea Hlučínska, kterým je významný anglista, literární historik a teoretik Josef Jařab, rodák z Kravař. Také v tomto čísle se nadále věnujeme našemu celoročnímu tématu - „Svěťci v životě Hlučínska“. V návaznosti na to sleduje Jan Larisch zcela konkrétní rovinu svatosti ve svém příspěvku věnovaném P. Richardu Henkesovi, faráři ze Strahovic, který zemřel nakažen tyfem při ošetřování nemocných v koncentračním táboře Dachau. Henkes je příkladem autenticky žitého křesťanství. V současné době probíhá proces přípravy jeho blahorečení. Středem pozornosti příspěvku Jiřího Junga *Všichni svatí Jana Obšíla* je rozbor figurálního vyobrazení svatých na oltářním obraze kostela Všech svatých v Hošťálkovicích včetně exkurzu do Obšílova uměleckého života.

Ústřední téma dále rozvíjejí následující příspěvky. Tradice náboženských poutí je jedním z typických projevů veřejného i osobního prožívání náboženského života. Fenomémem poutnictví na Hlučínsku se zabývá Marie Schenková. *Kdo chce v nebi přebývat, musí s Kristem tancovat* je poetický název příspěvku Martiny Dragonové, přibližující život a dílo kazatele B. H. J. Bílovského, rodáka z Hlučina, jednoho z nejvýznamnějších představitelů české barokní homiletiky. Vladimír Maňas je autorem článku, který čtenáře seznamuje s činností tří náboženských bratrstev, která významně ovlivnila náboženský život v Hlučíně v průběhu jeho historického vývoje. Bratrstva nebyla „jen“ modlitebním sdružením, ale rovněž všestranným společenstvím poskytujícím svým členům sociální jistoty i ekonomické výhody. V případě Hlučínska je skutečnost

existence a působení bratrstev o to unikátnější, že díky příslušnosti Hlučínska k Prusku, přežily bratrstva josefínské reformy a existovaly až do poloviny 20. století.

Hlučínsko je regionem na hranici se všemi důsledky z toho plynoucími. Ne tak tomu ale bylo od nepaměti. Hraničním regionem se toto území, které bylo nejprve součástí České koruny a poté habsburské monarchie, stalo ponejprv v důsledku prohraných válek o rakouské dědictví, které byla nucena svést habsburská panovnice Marie Terezie s pruským králem Fridrichem II. *Stanovení státní hranice ve Slezsku mezi podunajskou monarchií a pruským královstvím* je předmětem příspěvku Richarda Mahela, ve kterém se autor podrobně rozepisuje o tomto fenoménu.

Obsahem příspěvku Václava Štěpána je již delší dobu jím bádáné téma *Napoleonské války na Hlučínsku, jejich průběh a odraz v lidové tradici*. Autor osvětluje původ a historický kontext několika lidových písní, které se staly ohlasy těchto válečných konfliktů.

Zdeněk Kravar čtenáře blíže seznamuje s archivním fondem agendy zplnomocněného komisaře pro Ratibořsko Josefa Šrámka, jehož písemnosti jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě. Jedná se o zásadní zdroj poznání dějin Hlučínska v období let 1920 - 1927. Ve druhém příspěvku Z. Kravar představuje tři knižní tituly vydané v posledních letech vztahující se k dějinám Hlučínska. Medailonek obcí, který zpracoval Aleš Binar, je tentokrát věnován Ludgerovicím. Časopis uzavírá pravidelná rubrika podávající zprávy ze života Muzea Hlučínska a spřízněného občanského sdružení - Společnosti přátel Muzea Hlučínska v uplynulém roce 2013.

Závěrem prozradíme téma příštích dvou čísel časopisu. Společným námětem bude historie a současnost sběratelství na Hlučínsku, ať už se jedná o osobní iniciativy jednotlivců či sběratelství jako institucionální záležitost.

Zastavme se na chvíli a začtěme se do následujících řádků.

Metoděj Chrástěcký

Sledujte, prosíme, všechny aktuality činnosti Muzea Hlučínska a Společnosti přátel Muzea Hlučínska na těchto internetových adresách: www.muzeum.hlucin.com, www.spmh.cz

Anglista, literární historik a teoretik Josef Jařab

Jiří Neminář

3 / 2013 / 2

Prof. PhDr. Josef Jařab, CSc., dr. h. c. se narodil v roce 1937 v Kravařích. Po maturitě na hlučinském gymnáziu vystudoval angličtinu a ruštinu na Univerzitě Palackého v Olomouci. V roce 1989 působil jako hostující profesor na Harvard University ve Spojených státech. Patří k předním osobnostem české literární historie, anglistiky a amerikanistiky. Vydal několik knih věnujících se americké literatuře, včetně řady překladů. Stal se prvním polistopadovým rektorem Palackého univerzity v Olomouci a posléze také rektorem Středoevropské univerzity v Budapešti a Varšavě. Za dobu jeho rektorského mandátu zažila olomoucká univerzita mimořádný rozmach, což dokládá mj. prestižní ocenění nadace Hannah Arendt za nejlepší instituci usilující v postkomunistických zemích o reformu vědy a vzdělání. V devadesátých letech vstoupil do politiky a až do roku 2006 zastupoval zájmy občanů v Senátu Parlamentu České republiky. Josef Jařab se i v pokročilejším věku neváhá občansky angažovat a jako jednomu z mála akademiků se mu povedlo úspěšně vstoupit do veřejného prostoru.

Pane profesore, v půli padesátých let jste odmaturoval na hlučinském gymnáziu a rozhodoval jste se, kam jít dál. Co Vás přimělo zrovna ke studiu angličtiny v tak nepříznivé době?

Musíme si uvědomit, že my jako studenti v padesátých letech jsme neměli naši středoškolskou zkušenost s čím srovnávat. Naši rodiče většinou měli jen základní vzdělání, i když samozřejmě se k procesu kolektivizace zemědělství, peněžní reformě, k pronásledování církve a dalším projevům režimu vymezovali kriticky – a my to doma slyšeli a vnímali. Rodina se domnívala, že kdybych měl jít dále studovat, bylo by to nejspíš „na kněze“, ale Únor 1948 takovou možnost pohřbil. Na gymnáziu nám pomohl otevřít oči k méně známému, svobodnějšímu světu a životu náš třídní profesor František Šuráň, který učil sice matematiku a fyziku, ale přiměl nás nejen k četbě Romaina Rollanda a Dostojevského, ale také nás vyzýval k otevřené debatě o přečtených autorech, i těch, kteří nebyli zrovna na seznamech doporučené četby.

Vybrat si angličtinu k dalšímu studiu mělo tak trochu konspirativní nádech, což se mi určitě líbilo a upřímně řečeno, byl jsem docela překvapen, že je to vůbec možné. Ale musím dodat, že jako předmět se mi angličtina líbila už v Hlučíně i díky paní profesorce Čapkové, s níž jsme začali, a panu profesoru Jarošovi, který nás převzal ve vyšších ročnících.

Jak jste se pak dostal na akademickou dráhu?

K tomu, co jsem chtěl opravdu zkoumat a co jsem chtěl přednášet (to je anglická a americká literatura) jsem se dostával dost složitě. Režim (ostatně stejně jako my) cítil, že anglická a zejména americká literatura může působit jako účinné alternativní politikum, a proto dbal na to, aby amerikanistika zůstávala v rukou členů strany, takže já jako nestraníček jsem neměl snadnou cestu ani k akademickým titulům ani k pedagogickým postům, které by mi umožnily zabývat se tím, co bych dělal nejrady. A tak jsem po promoci na Univerzitě Palackého v Olomouci roku 1959 začal učit jazyky na ostravské jazykové škole, pak jsem působil jako učitel češtiny pro zahraniční studenty, učil jsem technickou angličtinu na Katedře jazyků Vysoké školy báňské v Ostravě a pak jsem z Ostravy čtyři roky dojezdil do Prešova, kde se otevírala anglistika a kde jsem měl alespoň nějakou naději dostat se i k té své literatuře. Pak přišel rok 1968, já přešel na Pedagogickou fakultu v Ostravě, odkud mě (hlavně zásluhou pana děkana prof. Sivka) uvolnili, abych mohl odjet do Spojených států, kde jsem vyhrál stipendium Amerických vědeckých společností. Roční pobyt v Americe už ze mne udělal definitivně amerikanistu a to natolik respektovaného, že mne nechali učit na mé olomoucké alma mater, kde působím dodnes a kde jsem se stal po roce 1989 dokonce rektorem. Ale to je už zcela jiný příběh.

Setkal jste se někdy během své kariéry s narázkami na svůj kravařský, respektive hlučinský původ?

Svůj původ jsem nikdy neskrýval, ale nepamatuji si, že by mi někdo připomínal, že jsem Hlučičák. Ono totiž o Hlučíně a jeho osudech v této zemi skoro nikdo nic neví, a to ani mezi akademiky, tím méně politiky. Jediná „potíž“ se objevila koncem padesátých let na olomouckých studiích, kdy nějakí soudruzi z Kravař poslali dotaz, jak je možné, že studuji na socialistické vysoké škole, když jsem ministroval v kostele a když můj otec je jeden z posledních zemědělců, který se brání kolektivizaci. Ale tato aktivita vyplývala spíše z politických než jiných podnětů.

Je o Vás známo, že máte v oblíbě generaci beatníků. Dokonce jste se přátelil s Allenem Ginsbergem. Zabývat se beatniky před listopadem musela být docela odvaha.

Odvážní byli signatáři Charty 77, z nichž mnozí skončili i ve vězení. Neměli bychom na to a na ně zapomínat. My ostatní jsme byli hlavně nespokojení. A jak správně a citlivě napsal Václav Havel v „Moci

bezmocných “ jenom ti, kteří se pokusili nějak narušit tu totalitní atmosféru a realitu, i kdyby jen drobným projevem občanským a lidským, pomohli trochu ke kýženému konci a kolapsu toho fízlovského režimu. Allen Ginsberg při své návštěvě Prahy v roce 1965 vyprovokoval policii, aby ho vyhostila. Stal se tak jakousi ikonou pro nespokojené, ale i pro ty, kteří chtěli režim zkoušet a trochu trápit. Myslím, že Jazzová sekce, kde jsem byl jedním z prvních členů, měla právě tento cíl, toto poslání. Vydávali jsme „jen pro členy“ ukázky z americké kultury (hlavně té rebelantské, alternativní), ale i Hrabalův nevydaný román *Obsluhoval jsem anglického krále*. Beatnici a zejména Ginsberg byli takové červené hadříky v té dobové kulturní a politické aréně.

Kromě vědy jste se věnoval i překladatelské činnosti. Prozradíte nám, jací jsou Vaši oblíbení autoři?

Upřímně řečeno, tolik jsem toho zase nepeložil. (Náš starší syn Jan se oprávněně chlubí tím, že toho přeložil více než já, i když je vzděláním lékař.) Já si myslím, že moje “překladatelská“ práce spočívala spíše v uvádění americké literatury do našeho kulturního prostředí, a to v člancích, antologiích a samozřejmě i v těch překladech. A oblíbení autoři? To se může s časem měnit, ale stálicemi zůstávají určitě William Faulkner, Ernest Hemingway, Sherwood Anderson. Znovu jsem se začel do Willy Catherové i kvůli jejímu citlivému zobrazování evropských emigrantů, včetně těch z našich krajů. A stále mě okouzlují moderní americká poezie, z níž jsem ledaco i sám překládal. A hodně mě zajímá vývoj americké kulturní plurality, a to i proto, že jsem ze Slezska.

Náš stát se dlouhodobě potýká s neutěšenou situací ve školství. Terciální vzdělávání se zmítá v krizi. Stoupá počet studentů a zároveň často klesá kvalita výuky. Hodnota vzdělání se neustále devaluje. Jinými slovy už to není, co bývalo. Jakožto bývalý rektor a posléze i senátor jste měl možnost nahlížet problém z obou úhlů. Jaké jsou podle Vás hlavní příčiny tohoto stavu a existuje vůbec schůdné řešení?

Samozřejmě, že by řešení bylo snadnější, když jsme s transformací školství začínali na počátku 90. let. Vysoké školy se tehdy měly zakládat obezřetněji. Hlavně se mělo dbát na to, aby rostoucí počty studentů měl kdo kvalitně učit.

Důležité bylo zavést kritérium **diverzifikace**, rozhodnout které školy budou vědecko-výzkumné univerzity a které nezávislé fakulty s výukovým programem. Ale nebylo k tomu dost politické odvahy. Jak se ukazuje, některé z otevřených škol vůbec nepotřebujeme. A určitě nemáme prostředky na to, abychom financovali různé pseudovýzkumné programy. Ale společnost by se měla rozhodnout, jakou cenu pro ni má vzdělané obyvatelstvo a zda si může dovolit je vychovávat. Zvláště v období před volbami by se tato otázka měla důkladně a závazně diskutovat, a to i s kandidáty politických stran.

Také Vám položíme na závěr otázku, co Vám připadá na Hlučínsku fascinující?

Že tvrdohlavě přežilo a nadále přežívá to, čím je - čím nás - střeoevropské dějiny obšťastňují a postihují. A že tím vším procházíme se vztyčenou hlavou.

Poutní tradice na Hlučínsku

Marie Schenková

3 / 2013 / 2

Poutnictví má velmi starou tradici. Putují věřící nejrůznějších náboženství: buddhisté, hinduisté, muslimové a také židé putovali každoročně do jeruzalémského chrámu. Poutě prvních křesťanů směřovaly především do Svaté země na místa působení Ježíše Krista, dále do Říma a Santiaga de Compostella. Také v českých zemích vznikla již ve středověku řada poutních míst. K jejich největšímu rozkvětu však došlo v barokní době. Za vlády Josefa II. bylo mnoho poutních lokalit zrušeno a počet

poutí výrazně omezen a k jejich oživení došlo teprve v 19. století, kdy byly staré poutní lokality obnoveny a vznikaly i nové. V oblasti Slezska to byly vesměs drobné poutní kaple místního významu. V 19. století mělo poutnictví také výrazný národnostní a sociální aspekt. Ve 20. století byla poutní aktivita utlumena v období válek¹⁾ a za éry komunizmu, ale v současné době řada z nich opět ožila. Poutě, které se konaly nejčastěji z důvodů prosebních, nebo jako pokání, sehrály ve společnosti významnou roli. Byly výrazem

zbožnosti, ale vedly i k hospodářskému rozkvětu, a to především k rozvoji řemesel i všech druhů umění.

Anonym 19. stol., poutní obrázek z Maria Zell ve Štýrsku

Byla to také většinou jediná příležitost prostých lidí k poznání jiných krajů. Poutě měly pevně stanovený řád a byly vázány ke konkrétním dnům i ročním obdobím. Jejich průběh řídil starší bratr, zbožný a organizačně schopný věřící, který zajišťoval dodržování pořádku a dohlížel na správnou posloupnost pobožností, zpěvů i modliteb. V průvodu byly neseny procesní křížky, obrazy, sochy, korouhve i baldachýny a doprovázeli je také hudebníci. Souhlas s konáním poutí vydávala arcibiskupská konzistoř a k žádosti musel být přiložen podrobný program a organizátoři zasílali arcibiskupské konzistoři zprávy o průběhu pouti.

Poutnictví bývá často spjato také s činnostmi nejrůznějších spolků, mariánských družin a náboženských bratrstev.

Na Hlučínsku je prvním takovýmto dokladem účast členů arcibratrstva sv. růžence, založeného v Bolaticích v roce 1688 Kristianem Bohumírem Hirschmentzlem, na poutích do Čenstochové a na Svatý Kopeček, organizovaných opavskými dominikány. K nejoblíbenějším vícedenním poutím i na Hlučínsku patřily každoroční poutě do Warty (dnes Bardo) a Vambeřic (Wambierzyce). Popis této pouti nalezneme v KN z 16. července 1898. Dne 30. července vyrazilo 74 poutníků z Hlučína do Bohumína, odtud do Warty, kde byli celý pátek. V sobotu v 8 hodin ráno odcestovali do Vambeřic, kam dorazili ve 12.30 a byli uvítání knězem za doprovodu hudby. V neděli po bohoslužbách obcházeli zastavení křížové cesty, v němž pokračovali ještě v pondělí ráno. Po obědě si nechali posvětit zakoupené předměty a za zpěvu písně Bože chválime tebe odjeli do Warty, kde přenocovali a 5. července se vrátili do Hlučína, kde se zúčastnili požehnání. Warta patřila k velmi oblíbeným poutním lokalitám Dolního Slezska. Je zde

Anonym 19. stol., poutní obrázek Panny Marie Hrabynské

uctívána románská 42 cm vysoká soška trůnící P. Marie s Ježíškem v náručí, která je umístěna na hlavním oltáři poutního kostela Navštívení P. Marie, postaveného v letech 1686–1704 na místě staršího kostela. K poutní lokalitě patří Horská kaple

z let 1617–1619, u níž je studánka s léčivou vodou, pomáhající zejména při bolestech hlavy a očních chorobách. V 18. století zde byla vybudována křížová cesta a 6 kaplí zasvěcených P. Marii. Historie poutního kostela ve Vambeřicích sahá až do 13. století, kdy zde již byla uctívána milostná soška P. Marie, která je nyní umístěna na hlavním oltáři barokního kostela, vybudovaného v letech 1715–1720. Soška pocházející z přelomu 11.–12. století představuje stojící P. Marii držící v jedné ruce granátové jablko, v druhé Ježíška. Kostel byl v roce 1936 prohlášen za baziliku minor a milostná soška byla v roce 1980 slavnostně korunována. V druhé polovině 17. století bylo na blízkém kopci vybudováno 92 kaplí křížové cesty, které se staly velmi populárními a jsou nazývány dolnoslezským Jeruzalémem. Toto poutní místo bylo hojně navštěvováno poutníky z Čech, Slezska i Moravy a je zmiňováno i v Babičce Boženy Němcové.

Věřící z Hlučínska se také pravidelně a početně účastnili vícedenních poutí na Hostýn a Velehrad a to zejména v jubilejních letech 1863 a 1885 a to jak pěšky, tak poutnickými vlaky vypravovanými z Opavy.²⁾ Mimořádně byly na Hlučínsku a Opavsku oblíbené vícedenní poutě do nejvýznamnějšího polského poutního místa v Čenstochové. Tak například v sobotu odpoledne 1894 odešli poutníci z Kravař do Čenstochové (KN z 3. 6. 1894) a 4. června 1896 se zase poutníci z Čenstochové zastavili na oběd ve Štěpánovicích (KN z 13. 6. 1896). Obrazy P. Marie Čenstochovské zdobily kostely i kaple, fasády domů i domácností po celém Slezsku a byly ceněnou rodinnou památkou. Milostný obraz P. Marie Čenstochovské namaloval podle tradice sv. Lukáš na desce stolu z domku Svaté rodiny v Nazaretě. Podle nejnovějších vědeckých výzkumů vznikl obraz byzantského typu Hodegitria ve 13. století a pod současnou malbou jsou pozůstatky raně křesťanské ikony. Umístěn je na honosném barokním oltáři Ara Patriare v kostele, povýšeném na baziliku jasnohorskou Nanebevzetí P. Marie. Obraz P. Marie Čenstochovské byl uctíván také ve farním kostele v Oldřišově. V roce 1880 přešel do majetku Augusta Czeka, který jej v roce 1930 věnoval farnímu kostelu v Pilšti (Pilszcz), kde byl korunován a je cílem četných poutníků z okolí. Obraz P. Marie Čenstochovské byl uctíván již v 18. století také ve farním kostele sv. Vavřince v Píšti a byl údajně kostelu věnován za záchranu života. Od samotného počátku byl umístěn na hlavním oltáři a byl uctíván jako zázračný. Od data působnosti P. Mariusze Sienkowského v roce 1996 byla úcta obnovena a obraz byl v roce 2001 opatřen korunkami posvěcenými

v Římě papežem Janem Pavlem II. Farní kostel v Píšti byl 12. června 2002 prohlášen biskupem Františkem Václavem Lobkowiczem oficiálním poutním místem. Každoročně jej navštěvují stovky poutníků z českých zemí i zahraničí. V roce 2003 byla u kostela vysvěcena Lurdská jeskyně a 14. června téhož roku křížová cesta, pro niž reliéfy vytvořila Kateřina Pavlicová. Kopie obrazu P. Marie Čenstochovské z přelomu 16. a 17. století je uctívána v poutním kostele Narození P. Marie v Ratiboři, který byl také častým cílem poutníků z Hlučínska. Tak například poutníci z Oldřišova zahájili v červenci roku 1917 pěší pouť k P. Marii Ratibořské již o půlnoci (KN z 8. 7. 1917).

Nejpopulárnějším poutním místem na Opavsku a Hlučínsku je Hrabyně, kde se těší velké úctě věřících milostný obraz P. Marie, blízký typu P. Marie Čenstochovské. Největší popularity dosáhla Hrabyně za působení P. Jana Böhma v letech 1863–1908, který realizoval výstavbu nového kostela a proslul svými jadrnými kázáními. Pravidelně se zde konaly jednodenní i dvoudenní poutě v srpnu na svátek Nanebevzetí P. Marie. Při jednodenních poutích vycházeli například věřící z Hatě v 5 hodin ráno přes Darkovice, Darkovičky, Kozmice, Dolní Benešov do Háje ve Slezsku a odtud po krátkém odpočinku pokračovali do Hrabyně. Po bohoslužbách se vraceli odpoledne stejnou cestou zpět. Při dvoudenních poutích se putovalo odpoledne den předem a noc trávili poutníci v hrabyňském kostele, kde se modlili a zpívali. Průběh dalšího dne byl obdobný jako u jednodenních poutí.³⁾ Poutníci z Markvartovic vyšli do Hrabyně 15. 8. 1911 již ve 3 hodiny ráno (KN 12. 8. 1911) a poutníci z Koberic již 14. srpna 1911 ve 4 hodiny ráno (KN z 12. 8. 1911). V období první světové války, kdy nebylo dovoleno putovat přes hranice, byla konána náhradně pouť do Pšova (Pszów). Toto poutní místo se těšilo u hlučínských věřících oblibě. Uctíván je zde obraz P. Marie Čenstochovské, který byl zakoupen v roce 1722 v Čenstochové, a protože byl cestou poškozen, byl předán k opravě malíři Fryderyku Sedleckému, který vzhled obrazu upravil a tvář P. Marie oživil úsměvem. Proto je obraz označován jako Usmívající se Matka Boží a je umístěn v barokním kostele Narození P. Marie. Také nejnavštěvovanější poutní místo východní části rakouského Slezska – kostel Navštívení P. Marie ve Frýdku byl oblíbeným cílem poutníků z Hlučínska. Pěší poutě z Hatě k uctívání pískovcové soše P. Marie, která byla zhotovena Salomonem Steinhofem v roce 1665, začínaly po ranních bohoslužbách a šlo se přes Hrušov do Slezské Ostravy, kde poutníci posvětili a kolem 18. hodiny doputovali do Frýdku. Noc strávili

buďto v kostele, venku, nebo u řádových sester v klášteře. Příští den se účastnili mše v kostele, obešli v modlitbách Křížovou cestu kolem kostela a navštívili studánku se zázračnou vodou v Hájků. Další noc strávili obdobně a domů se vraceli ráno za zpěvu nábožných písní, které předzpěvoval předzpěvák. V Šilheřovicích se ještě zúčastnili svatého požehnání. Hojně byly navštěvovány, především věřícími z Dolního Benešova, Bohuslavic a Závady také Rudy (Rudy Wielkie), kde je v cisterciáckém kostele Nanebevzetí P. Marie uctíván gotický obraz P. Marie, umístěný v honosné barokní kapli vybudované v letech 1723–1726. Kopie tohoto milostného obrazu byla uctívána od poloviny 17. století v jezuitském kostele sv. Vojtěcha v Opavě a byla rovněž uctívána hlučínskými věřícími. Sporadicky byla navštěvována

některá další poutní místa jako Piekary, Hora sv. Anny u Opolí (v roce 1909 byli mezi stovkou poutníků také věřící z Hlučínska viz. KN z 25. 9. 1909), kostel sv. Kříže ve Velkých Petrovicích, Cvilín, Zlaté Hory, Králíky, Uhlířský Vrch u Bruntálu, Svatý Kopeček a řada dalších moravských i českých poutních lokalit. Doložena je účast na pouti do Staré Vody, které se v červnu 1925 účastnilo 250 věřících z Hlučínska,⁴⁾ nebo účast na slezské pouti do Staré Boleslavi v roce 1929. Navštěvovala se i významná světová poutní místa jako Palestina,⁵⁾ Řím, Lurdy, Maria Zell (zde doložena pouť z Píště 28. 6. 1931 viz KN z 10. 6. 1931) a další. Velmi podrobně je zaznamenána účast na jubilejní pouti k 50. výročí kněžského jubilea Pia X. z Hlučínska do Říma, která se uskutečnila 14. 5.–22. 5. 1909.⁶⁾ Přesný program pouti po jednotlivých dnech popisuje pan J. Jurečka v KN z r. 1909, roč. 17, č. 26–40. Poutníci vyjeli z Bohumína, zastavili se ve Vídni, kde navštívili chrám sv. Štěpána a odtud pokračovali do Říma, kde navštívili všechny významné chrámy a zúčastnili se mše celebrotované papežem. Ani válečné události neodradily věřící od cesty na eucharistický sjezd v Lurdech v roce 1915. Účastníci cestu přerušili několikadenními přestávkami v Bordeaux a Paříži, aby navštívili významné památky. Velmi podrobný a poutavý popis této cesty, chvílemi vzhledem k válečným událostem strastiplné, byl publikován v KN z roku 1915 č. 1–19. Doložené jsou

Mědirytina z 18. stol.,
Milostná socha Panny Marie
z Warty

Milostný obraz Panny
Marie Čenstochovské
z 18. stol., uctíváný
ve farním kostele v Píšti

Panna Maria z Warty na mědirytině Wolfganga Viliama v knize Bohuslava Balbína, 1655.

i individuální poutní cesty. Tak majitel hospody v Koberčicích Grigarčík odešel 12. května 1895 na pouť do Lorety (KN z 12. 5. 1895). Také čtyři občané z Píště (Stocha, Loska, Marie Bočková a učitel Bořucký) se vydali v květnu 1909 do Lurd. V dopise zasláném domů uvádějí, že byli svědky zázračného uzdravení jedné Švýcarky (KN z 15. 5. 1909).

Pro děti byly poutě organizovány školami. Tak 23. června 1907 odjela vlakem školní mládež z Vrbky a Služovic na pouť na Cvilín (KN z 6. 6. 1907). Vedle toho jsou v řadě kostelů uctívány kopie světově

proslulých milostných obrazů, jako jsou některé římské milostné obrazy Madon, P. Marie Pomocná, P. Marie Čenstochovská a v posledních letech kopie milostného obrazu Krista, uctívaného pod názvem Jezu ufam Tobie v poutním kostele Milosrdství Božího a sv. Faustiny v Krakówie – Łagiewnikach. Ve Strahovicích byla vybudována v roce 1915 na soukromém pozemku kaple v historizujícím stylu, v níž je uctíván obraz, který je kopií proslulého mariánského obrazu z poutní kaple v Schönstattu. Obraz předal do kaple v průběhu druhé světové války P. Henkes z Ketře. V letech 1990–1992 prošla kaple generální opravou a získala nové zasvěcení P. Marii Schönstattské.⁷⁾ Poutní kaple v Schönstattu se stala světově proslulou díky schönstattskému hnutí, založenému P. Josefem Kentenichem (18. 11. 1885 – 15. 9. 1968), které si klade za cíl náboženskou a mravní obrodu světa. V současné době se na Hlučínsku konají pravidelné poutě do Hrabyně a Píště a návštěvy dalších poutních míst v českých zemích i v zahraničí si organizují jednotlivé farnosti samostatně. Vedle toho věřící putují sami, nebo se účastní poutnických zájezdů které organizují různé spolky a cestovní kanceláře.⁸⁾ Pro svůj nezpochybnitelný duchovní rozměr neztrácejí poutní místa na přitažlivosti ani v současnosti.

Poznámky:

1) V období druhé světové války byla na nátlak okupantů zakázána propagace poutí a arcibiskupská konzistoř rovněž varovala před politickými projevy a hromadnými národnostními přísahami (Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, sign. C 9, karton 2217, č. 7426).

2) Podrobnější popis poutnických aktivit hlučínských věřících na Velehrad a Hostýn viz: Marie SCHENKOVÁ, *Připomenutí cyrilometodějské úcty na Opavsku a Hlučínsku*, Hlučínsko 3, 2013, č. 1, s. 6–8.

3) Průběh poutí z Hati do Hrabyně a Frýdku je popsán v publikaci: Vilém PLAČEK – Pavel KOTLÁŘ, *Přehled dějin obce Hatě*, Hatě 2000, s. 187–188.

4) Viz: Jana KREJČOVÁ, *Poutě do Staré Vody u Líbavé*, Olomouc 2003, s. 44.

5) Lze předpokládat, že se věřící z Hlučínska zúčastnili také poutě do Říma k 10. výročí pontifikátu Lva XII. v roce 1888 a První moravské lidové poutě do Svaté země v roce 1905.

6) Z Moravy a Slezska absolvovalo tuto pouť přes 300 poutníků, 80 duchovních a řada světských i církevních hodnostářů (KN z 7. 8. 1908).

7) Za zjištění údajů o kapli ve Strahovicích děkuji PhDr. Jiřimu Jungovi, Ph.D.

8) Cestovní kanceláře organizovaly poutnické zájezdy již v období první republiky. Předkládaly arcibiskupské konzistoři žádosti o povolení s podrobným programem a s prosbou o přidělení kněze, který by garantoval důstojný průběh pouti. Jednotliví poutníci i celé farnosti zasílaly také žádosti o příspěvek na pouť z diecézních fondů a pro cesty do Říma žádali poutníci o doporučení k audienci u papeže (Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, sign. C 9, karton 2217).

Výběr z literatury a pramenů:

Literatura:

Placidus Johannes MATHON, *Život nejblahoslavenější bohordičky P. Marie a jejího panického chotě Josefa, patrona církve svaté, dědice země české, ochránce císařského rodu Habsburků*, Brno 1884.

Karel EICHLER, *Poutní místa a milostné obrazy na Moravě a ve Slezsku*, Brno 1889.

Anna BAŃKOWSKA (ed.), *Z Dawna polski tyś królowa. Przewodnik po sanktuariach Maryjnych*, Szymanów 1983.

Katarzyna RÓŻYCKA, *Miejsca pielgrzymkowe na Śląsku (katalog wystawy)*, Jelenia Góra 1989.

Werner BEIN – Ulrich SCHMILEWSKI, *Warttha – Ein schlesischer Wallfahrtsort*, Würzburg 1994.

Franciszek WOLNIK, *Matka Boska Rudska – Dziejże Sanktuarium w Rudach Wielkich*, Opole 1995.

Vladimír HRUBÝ – Jan ROYT, *Lidová zbožnost ve východních Čechách a v Kladsku*. Státní galerie výtvarného umění Náchod 1997.

Marie SCHENKOVÁ, *Poutní místa ve Slezsku*, Opava 1997.

Norbert OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2000.

Anna KUBAJAK, *Najświętsze Sanktuaria Polski*, Kraków 2000.
Rudolf ZUBER, *Osudy moravské církve v 18. století II. díl*, Olomouc 2003.

Joanna LOBOS-KOZIEL – Jerzy GORZELIK – Joanna FILIPCZYK – Albert LIPNICKI (eds.), *Pielgrzymowanie i sztuka. Góra Świętej Anny i inne miejsca pielgrzymkowe na Śląsku*, Wrocław 2005.

Jiří MIHOLA (ed.), *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*, Brno 2010.

Jiří VIDLIČKA, *První moravská lidová pouť do Svaté země*, Olomoucký archivní sborník 2011, s.101-120.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, sign. C 9, kartony 2213, 2214, 2215, 2216, 2217.

Katolické noviny pro lid moravský v pruském Slezsku (vycházely v Ratiboři v letech 1893 -1937).

Seznam zkratk:

KN – Katolické noviny pro lid moravský v pruském Slezsku.

P. Richard Henkes, farář ve Strahovicích – první blahoslavený Hlučínska?

Jan Larisch

3 / 2013 / 2

R. Henkes, 25. září 1924, Limburg, věčné sliby

Bude mít Hlučínsko svého blahoslaveného či svatého? Kdo je kandidátem onoho možného blahorečení? Brzy můžeme mít odpověď na tuto otázku, následující text nám chce onoho kandidáta představit.

Jedná se o katolického kněze P. Richarda Henkese. Narodil se 26. května 1900 v malé vesnici Ruppach u Montabauru v Německu (diecéze Limburg). Otec Petr Henkes byl kameníkem, matka Anna Kateřina, roz. Schlotterová se věnovala rodině, společně se starali o menší hospodářství a provozovali malé hokynářství. Richard byl devátým ze třinácti dětí. Náboženskou formaci malého Richarda ovlivnili kněží ze Společnosti katolického apoštolátu, tzv. pallottini. Tuto společnost, jež je pokládána za předchůdce Katolické akce, tj. organizovaného laického apoštolátu, založil v roce 1835 římský kněz Vincenc Pallotti. Pod jejich vedením přistoupil Richard k 1. svatému přijímání a přijal také svátost biřmování.

V roce 1906 začal navštěvovat v rodném Ruppachu obecnou školu a díky výše zmíněným kontaktům na společenství pallottinů odešel v roce 1912 studovat do jimi nově zřízené koleje v Schönstattu. Ve funkci spirituála zde v té době působil později známý zakladatel Schönstattského hnutí P. Josef Kentenich. Ten sice své studenty vychovával v duchu tradičního dodržování řádu a disciplíny, jak bylo v tehdejší Německu obecně rozšířeno, ale zároveň je vedl k přijetí vlastní odpovědnosti v duchu křesťanského „Caritas Christi urget – láska Kristova vybízí“.

V roce 1915 byla ve studentské koleji založena mariánská družina. Richard se stal jejím členem a angažoval se v její misijní skupině. Přípravoval přednášky o působení misionářů v různých zemích. K jeho úkolům patřilo také udržování kontaktů se členy družiny, kteří byli v té době povoláni do armády a vykonávali vojenskou službu na bojišti. On sám byl po dosažení plnoletosti uznán příslušnými úřady schopen vojenské služby a byl odveden. Na základě povolávacího rozkazu nastoupil v červnu 1918 do Wormsu k pěšímu pluku č. 118, avšak s očekávaným koncem války již nebyl odeslán do bojových operací a v listopadu 1918 byl z armády propuštěn. Vrátil se zpět do Schönstattu, pokračoval ve studiu, které ukončil maturitní zkouškou.

Po prázdninách v září 1919 nastoupil do noviciátu k pallottinům do Limburgu. Noviciát trval dva roky a 25. září 1921 složil Richard své první sliby, o tři roky později sliby věčné. Mezitím absolvoval základní teologické studium, které úspěšně ukončil, a byl 6. června 1925 limburským biskupem vysvěcen na kněze. Jeho prvním působištěm byla pallottinská kolej v Schönstattu, kde učil latinu, historii, zeměpis, němčinu a náboženství. V roce 1931 byl přeložen do Slezska a zde prožil největší část svého kněžského života.

Nejprve působil v letech 1931-1937 jako kněz – učitel v Ketři (dříve v olomoucké arcidiecézi), v letech 1937-1940 ve Frankensteinu (dnes Zambkovic ve Slezsku) mezi mládeží na řádových školách, v letech 1940-1941 jako duchovní správce exercičního domu v Branicích a naposledy jako farář ve farnosti Strahovice na Hlučínsku. O svém působení ve Slezsku v jednom svém dopise píše krásné a povzbudivé vyznání: „Sžil jsem se s tímto krajem a s těmito lidmi, zde je moje místo, zde jsou mé radosti i starosti, těmto lidem patří mé srdce... čeká mne zde mnoho práce.“

Zdálo se, že život tohoto kněze proběhne jako mnoho dalších jemu podobných. Avšak s narůstáním nacionálně socialistického teroru v německé společnosti ve 30. letech 20. století se katolická církev v Německu s tímto režimem dostává do konfrontace. Nezmiřnil ji ani v dobré víře uzavřený konkordát mezi Německou říší a Vatikánem v roce 1933. Církev v Německu proti Rosenbergově národně socialistické bibli „Mýtus 20. století“ vydala spis „Pravdy katechismu“, v němž se jednoduše a prostě ukazuje na bezbožnost a zrudnost nacistické ideologie a dokládá její neslučitelnost s učením katolické církve. Když se nacistickému režimu nepodařilo církev myšlenkově podrobit, rozhodl se podlomit její ekonomickou základnu a vyvolal v letech 1934-35 vlnu soudních procesů proti katolické církvi pro údajné přečiny proti tzv. devizovým zákonům, následně pak v letech 1936-37 další vlnu tzv. mravnostních procesů, ve kterých byly přetřásány ať už skutečná či vymyšlená mravnostní pochybení duchovních. Vydáním protinacistické encykliky papeže Pia XI. „Mit brennender Sorge – S palčivou starostlivostí“ došlo k odsouzení nacionálně socialistického režimu od nejvyšších církevních míst, ale následně vedlo k dalším perzekučním opatřením režimu vůči církvi.

R. Henkes, 7. červen 1925 Ruppach, první (primiční) mše sv.

Do tohoto soukolí se dostal i P. Richard Henkes. Ten si byl vědom teoreticky i prakticky nesmiřitelných pozic nacistického režimu vůči katolické církvi a ve svých kázáních to dával najevo. Jeho postoje vůči vnitřní i zahraniční nacionálněsocialistické politice německé vlády byly ostře kritické a nebál se pojmenovat tuto politiku slovy: zločin a zločinné jednání. Svůj úkol však nespatořoval prioritně v politickém boji proti režimu, ale ve výchově věřících k opravdovému životu z víry a k odvaze o víře svědčit.

R. Henkes, učitel na řádové škole v Ketřích v období 1931–1937

Při návštěvě rodného Ruppachu v březnu 1937 se v kázání vyjádřil o politice národního socialismu. Pro toto své kázání byl předvolán na gestapo. Na dobře míněná upozornění přátel k obezřetnosti a mlčenlivosti reagoval slovy: „Někdo přece musí ty skutečnosti pravdivě pojmenovat.“ V listopadu 1937 byl obviněn z pobuřování a hrozil mu soud. Na základě amnestie z důvodu „opětovného sjednocení Rakouska s Německou říší“ byl proces zastaven. Představení se tehdy v obavách, aby neposkytli úřadům záminku k masovější perzekuci, rozhodli uvolnit P. Richarda ze všech jeho učitelských funkcí. Avšak ani tím nedokázali zabránit tomu, aby nacistický režim v roce 1940 neuzavřel všechny církevní školy.

Henkes, který se musel rozloučit se školou a učitelským povoláním, se odtěď mohl plně věnovat kazatelské činnosti, lidovým misiím a exerciciím. V roce 1940 byl jmenován duchovním správcem exercičního domu v Branicích. Stal se členem pastorační rady generálního vikariátu Branice a celé dva roky se věnoval pastorační práci v rámci programu eucharistických rodinných týdnů, apoštolátu modlitby, laického apoštolátu a exercičního hnutí. Byl v úzkém kontaktu s prelátem Josefem Martinem Nathanem. Tento pozdější olomoucký světitel biskup měl z pověření arcibiskupa Leopolda Prečana jako generální vikář v pastorační péči ty farnosti olomoucké arcidiecéze, které byly mimo území Československa, a později také ty, které připadly po podpisu mnichovské dohody k Německé říši. Provinciál limburských pallottinů využil dobrých kontaktů s Josefem Martinem Nathanem a nabídl své kněze, kterým hrozilo povolání do německé armády, k dispozici pro pastorační službu ve farnostech, neboť kněží funkčně zařazení jako faráři byli podle německo-vatikánského konkordátu od služby v armádě osvobozeni. Tak byl P. Richard ustanoven v dubnu 1941

farářem ve Strahovicích. Kromě výše zmíněných úkolů se tedy ještě staral o 780 katolíků této vesnice v česko-německém pohraničí. Situace zde rozhodně nebyla jednoduchá. Ve svém dopise z 1. dubna 1943 sděluje, že z jeho malé obce doposud ve válce padlo 24 mužů, 54 je nezvěstných a 14 je nasazených ve válečných operacích. Ze svědectví dosud žijících pamětníků je zřejmé, že se úkolu správce farnosti zhostil zodpovědně.

5. dubna 1943 byl strahovický farář Richard Henkes zatčen. Definitivní příčinou bylo jeho postní kázání v Branicích 12. března 1943. Tehdy při vzpomínce na svůj rodný kraj u řeky Rýna poukázal v promluvě na světce – důstojníky římských legií, kteří tam pro svou víru v období prvotní církve položili své životy, a prohlásil: „Tito mužové – důstojníci římské armády, byli Ježíši Kristu věrni takovým způsobem, že bylo kdysi a ještě je možno i dnes na základě jejich svědectví krve pojmenovávat jejich jmény naše katolické kostely.“ P. Richard Henkes byl na základě udání některého v branickém vojenském lazaretu léčícího se důstojníka wehrmachtu předvolán k výslechu na gestapo do Ratiboře, zde byl zatčen a deportován do koncentračního tábora v Dachau.

Toto místo bylo od 10. července 1943 do 22. února 1945 jeho poslední životní zastávkou. Po absolvování přijímacích procedur byl umístěn v kněžském bloku č. 26 a stal se číslem 49 642. Prošel různými pracovními komandami. Jeho posledním vězeňským místem byla funkce blokového písaře a kantinského na bloku č. 17. Dle svědectví spoluvězňů patřil k těm, kteří byli ochotni dělit se se všemi a zvláště s těmi nejpotřebnějšími o jídlo, jež dostával poštou v balíčcích od svých farníků ze Strahovic. Svým postojem překonával česko-německá napětí existující i v koncentračním táboře. Mezi jeho přátele patřil pozdější pražský arcibiskup dr. Josef Beran. Ten svého spoluvězně ovlivnil natolik, že se zamýšlel nad poválečnou situací pastorační ve „svém“ Slezsku. V podmínkách koncentračního tábora si začal znovu prohlubovat znalosti českého jazyka. Byl v kontaktu s českými vězni, snažil se poznat českou mentalitu, účastnil se i českých bohoslužeb v kapli koncentračního tábora.

Když se v závěru války zhroutil hospodářská situace Německa, byla situace vězňů v táborech zoufalá. V zimních měsících 1944-45 vypukla v Dachau epidemie skvrnitého tyfu. Nebylo v silách a ani v zájmu vedení tábora tuto situaci zvládnout. Bloky číslo 15, 17 a 21 se staly uzavřeným pásmem smrti. Do těchto bloků bylo zakázáno vcházet. Kdo vešel, ten se již nesměl vrátit. Tehdy se podle svědectví vězňů P. Richard Henkes rozhodl zůstat jako ošetřovatel

v izolaci na „svém“ bloku č. 17. Pro vlastní léčení nemocných nemohl téměř vůbec nic udělat, ale jako člověk jim chtěl být nablízku a jako kněz poskytovat duchovní pomoc. Pro něho samotného toto rozhodnutí znamenalo téměř jistou smrt a bylo prvním nutným krokem k tomu, aby smysluplně a přesvědčivě mohl později uskutečňovat své pastorační vize ve Slezsku. Nabídl sám sebe – svůj život – pro smíření Čechů a Němců.

Pán Bůh krok tohoto svého kněze přijal. 22. února 1945 P. Richard na bloku č. 17 umírá. Jeho tělo bylo spáleno v krematoriu koncentračního tábora, urna s popelem uschována a měsíc po skončení války 7. června 1945, v den 20. výročí Henkesovy primiční mše svaté, byly jeho ostatky uloženy do hrobu na hřbitově pallottinů v Limburgu. A jak už to bývá, jeho památka se postupně vytrácela.

Avšak na přelomu druhého a třetího tisíciletí došlo mimo jiné i díky výzvě papeže Jana Pavla II. k objevení mučednické smrti tohoto kněze. Proběhla korespondence mezi českými biskupy, německými pallottiny a limburským biskupem. Byly shromážděny historické dokumenty a vyslechnuti žijící svědci. V roce 2003 byla zahájena diecézní část procesu blahořečení a byla po čtyřech letech zdárně ukončena. Pro mučednický a zároveň vyznavačský charakter smrti P. Richarda mu byl přiřazen titul „mučedník lásky“: „mučedník“ pro aktivní křesťanské postoje, v jejichž důsledku byl zatčen a vystaven likvidačnímu pobytu

v koncentračním táboře, „lásky“ pro jeho rozhodnutí pomáhat nemocným a umírajícím spoluvězňům s vědomím extrémního ohrožení vlastního života. Materiály byly postoupeny Kongregaci pro blahořečení a svatořečení do Říma. Tento papežský úřad zaslané dokumenty akceptoval jako dostačující a rozhodl o vypracování základního životopisného dokumentu, tzv. Positia. To bude po dohotovení zasláno odborníkům, aby z různých hledisek zaujali stanovisko k eventuálnímu prohlášení P. Richarda Henkese za blahoslaveného. Budou-li stanoviska kladná, pak už bude jen na rozhodnutí papeže, zda a kdy toto blahořečení proběhne. A my se tak dozvíme odpověď na otázku, položenou v úvodu tohoto článku.

Pamětní deska u farního kostela ve Strahovicích

Literatura:

- Bedřich HOFFMANN, *A kdo vás zabije*, Přerov 1946.
 Alexandr HOLZBACH, *P. Richard Henkes SAC – mučedník lásky k bližnímu*, Ostrava 2006.
 Manfred PROBST, *Der Herrgott hat das letzte Wort. Das Leben des Pallotinerpaters Richard Henkes (1900–1945) und sein Sterben im KZ Dachau*, St. Ottilien 2002.
 Georg REITOR, *Svěděk víry v koncentračním táboře*, Olomouc 1991.

Kdo chce v nebi přebývat, musí s Kristem tancovat (B. H. J. Bilovský)

Martina Dragonová

3 / 2013 / 2

Na konci 17. a v 1. polovině 18. století bylo v českém prostředí klíčovým literárním žánrem kazatelství. Mezi nejvýznamnější představitelé české barokní homiletiky patří Bohumír Hynek Josef Bilovský. Tento katolický kněz a kazatel se narodil kolem roku 1658/9 v Hlučíně. Po studiích v pražském jezuitském konviktu sv. Bartoloměje učil na pražském novoměstském gymnáziu (1683–1686) a byl profesorem poetiky na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě. V roce 1689 byl vysvěcen na kněze a působil v jižních Čechách jako farář v Choustníku a v Písku. V roce 1695 se stal píseckým děkanem. Toto místo byl však nucen opustit po konfliktech s píseckým magistrátem. Jeho kázání

byla velmi oblíbená a přitahovala davy posluchačů. Lidé, kteří se nevešli do kostela, si údajně k oknům přistavovali lavice a žebříky, aby lépe slyšeli. Bilovského promluvy se zaujetím poslouchal také mladý syn píseckého měšťana a pozdější významný konceptuální kazatel Ondřej František Jakub de Waldt, který o něm později napsal: ... „*uzácný básník, neporovnatelný řečník a kazatel, úžasný komik, dvořan a politik, ve styku s lidmi velmi oblíbený, muž konečně zcela výjimečný, jehož Písek vůbec neměl; toho však, když asi sedm let zdobil chrám mé vlasti, šelma nejhorší, závist některých domácích a cizích kněží, pozřela. A po mnohých „koupelích“ a bulách křížových,*

Frontispis Bilovského díla Zodiacus s pohledem na poutní místo Vambeřice v Kladsku, foto Vědecká knihovna Olomouc

Titulní strana Bilovského díla Zodiacus s chronogramem odkazujícím k roku vydání 1712, foto Vědecká knihovna Olomouc

jež vytrpěl v Písku, Hložek, cenzor, nepřítel kléru, uvrhl ho do vyhnanství.“¹⁾ Po odchodu z Písku sloužil Bilovský na Moravě, nejprve jako administrátor ve Vrahovicích, v letech 1702–1708 byl farářem v Letovicích a poté farářem ve Velkých Slatěnicích u Prostějova (dnešní Slatinice na Olomoucku), kde také 9. 12. 1724 zemřel.

Bilovského konceptuální kázání (z italského *conchetto*, překvapivý nápad), jsou charakteristická krásou slova, jazykovou hrou, vtipnými a překvapujícími porovnáními, metaforami, antitezemi a paradoxy. Základním rysem tzv. konceptuálních promluv je bohatá obraznost a vizualita v podobě popisů uměleckých děl, emblémů, symbolů a také užívání divadelních prostředků. Patrně první konceptuální, jazykově české kázání vydané tiskem je Bilovského *Nový cherubín léta 1491 od Boha všemohoucího stvořený a léta 1539 před rájem katolické církve postavený, to jest svatý Ignatius z Lojoly, Tovaryšstva Ježíšova zakladatel...*, z roku 1695. *Šestka duchovní* (1713) obsahuje cyklus šesti poutních, příležitostných promluv k oslavě svatého Liboria. Bilovský je autorem mnoha konceptuálních kázání vydaných tiskem v rozsáhlých kazatelských postilách (*Cantator cygnus... to jest Hlas duchovní labuť* 1720, *Doctrina christiana... Křesťanské cvičení dušem k spasení, potěšení a naučení* 1721, *Pia quadresima... to jest První postní rozvažování* 1721, *Passio Domini nostri... Druhé rozvažování postní* 1721, *Coelum vivum et firmamentum dogmatum Christi... Nebe svatosvaté anebo Kázání sváteční* 1724. Bilovský byl také básník, tři veršované skladby jsou oslavou sv. Jana Sarkandera. Tomuto moravskému katolickému knězi a mučedníkovi pocházejícímu ze Skočova na Těšínsku (dnes v Polsku) věnoval Bilovský ve své literární tvorbě značnou pozornost. Jeho básnickou prvotinou je *Církevní cherubín anebo slavný a stálý v ohni a mukách víry a svaté zpovědi zástupce Jan Sarkander: Vždycky, můj Kriste jediný, /máš bok otevřený,/ tam upouštějme naše viny,*

/budou očištěny,/ tvé přesvaté rány /jsou nebeské brány,/ žádnému zavřený (B. H. J. Bilovský, [ed. J. Vašica] *Církevní cherubín Jan Sarkander*, 1. vyd. 1703, 1933, s. 178). V roce 1703 vyšla také jeho sbírka latinských básní *Stella nova*, později následovala sbírka *Zodiacus Sarcandri de Skoczova* (1712).

Uctívání tohoto světce umučeného pro „pravou víru“ začalo vzápětí po jeho smrti v roce 1620. V době vzniku Bilovského oslavných skladeb zároveň probíhaly snahy o kanonizaci J. Sarkandera, které nakonec nebyly úspěšné. Jeho kult byl šířen po celé 17. i 18. století, beatifikace proběhla již v roce 1859 a svatořečení v roce 1995 v Olomouci.

Jedním z hlavních principů v Bilovského konceptuálních kázáních je konfrontace světského a duchovního. V barokních textech se střetávají dva protikladné principy, dobro se zlem, Bůh s ďáblem a ctností s neřestmi. Svět je v barokním pojetí přirovnáván k bojišti, v němž každý člověk zápasí o spásu své duše. Oblíbeným motivem kazatelů je marnost a pomíjivost hmotného světa, jenž je přirovnáván k dýmu, pění, moři, tanci či bublině: ... *tento svět netoliko jest jako nějaká bublina, jenž se od kapající vody dělá a v okamžení pomíné, ale... všechné jeho rozkoše a radosti samé bubliny jsou... Jak pěny a bubliny, které z vody a mejdla dětí skrze stýblo foukáním vypouští, na oko jsou některé pěkné jako kviti, některé krásné jako perlý, některé podlé barvy jako duha, však v okamžení se stkví a hned se ztratí* (B. H. J. Bilovský, *Coelum vivum...*, s. 671). Protikladem světského a pomíjivého je věčný Bůh a duchovno, které je v centru barokních představ. Viditelný svět symbolicky zrcadlí neviditelný (makrokosmos a mikrokosmos). Celá příroda, zvířata, stromy i rostliny v kázáních vypovídají o duchovním světě. Barokní přírodní symboly nejsou jen povrchní kulisou, ale mnohdy akcentují esteticky přitažlivé přírodní skutečnosti i detaily ze života rostlin, přírodní síly (magnetismus), nebo atmosférické jevy (sv. Anna – oblakový sloup, duha) a drahé kameny (diamant, tyrkys, rubín, safír, jaspis, smaragd, chryzolit). Na příkladech z přírody jsou ilustrovány duchovní jevy, jak pozitivní (např. labuť – čistota, holubice – Duch svatý, slavík - Bůh), tak negativní (krkavec - ďábel). Přírodní symboly přibližující krásy duchovního světa jsou často personifikovány (např. Panna Maria – pramen živé vody či zahrada). Světci, biblické postavy i významná místa jsou přirovnávání k živočichům (Panna Maria – holubice), květinám (sv. Václav – růže), hvězdám a nebeským tělesům (sv. Trojice – slunce), k mytickým postavám (Panna Maria – Pandora, sv. Liborius – Apolón), živlům a dalším

přírodním věcem. V barokních kázáních se setkáme také s popisy celých konkrétních míst, jež jsou sakralizována a interpretována skrze biblické předobrazy (nebo jiná teologická díla) a příroda je také reprezentována prostřednictvím tradičních topoi *locus amoenus* (líbezné místo) a jeho protiklad *locus horribilis* (hrůzné místo). Barokní kázání obsahují mnoho lékařských obrazů a metafor. Od antických lékařů Hippokrata, Galéna až po Krista jako lékaře a Spasitele lidstva. Lékař (*medicus*) je např. sv. Liborius v Bilovského textu *Svatý Liborius jest dobrý lékař a muzikant z Šestky duchovní*. V lékařských obrazech je nejdůležitější uzdravení duše s metaforickými obrazy uzdravení a spásy vedoucí do nebeského Jeruzaléma.

Bilovského kázání obsahují, kromě častých latinsko-českých citací z Bible, také další vložené literární formy, např. verše, exempla, texty písní i přísloví, jež kazatel dále rozvíjí. Posлуhači byli doslova vtaženi do představovaných dějů a stávali se jejich součástí. Kazatel působil na všechny jejich smysly, uměl je rozesmát i rozplakat. Z prosté bajky dokázal vytvořit strhující dramatický příběh dotýkající se každého z nás: *Eros překrásná panenka, dostavše veselé noviny, že její galan, rovné krásy mládenec, do ní zamilovaný Leander, v noci z pouhé její lásky nemalou řeku k ní se proplaval, fakulí jasnou rozsvítila, z okna paláce svého vystrčila a tak frejiři k břehu a konci svou pochodní dopomohla ... Fabule pravím jest ta, však ale v té bajce jest zavřená pravda tato, že my lidé*

jako Leander přes řeku, tak my přes moře tohoto světa na druhý svět, bez Charonta v noci, po večerním času našeho života plaviti se musíme. Kdož nám, jak Leandrovi tenkrát posvítí? Posvítí by nám tenkrát, až by nám jiskry a slze z očí a duše z těla nešťastně vyskočila, pekelný topič, než milovníci Marie nebojte se. Leandrovi upřímně posvítí Eros panenka krásná, nám v čas toho plavání, to jest v hodinku smrti, posvítí naše hromnice, nejkrásnější Panna a hvězda mořská nejjasnější Maria (B. H. J. Bilovský. *Coelum vivum*, s. 86).

Poznámky

¹⁾ Josef Vašica, *Poznámky literárně-historické a jazykové*, in: Ondřej František de WALDT, *Chválořeči*, Velké Meziříčí 1940, s. 206–207.

Výběr z literatury a pramenů:

Literatura:

Milan KOPECKÝ, *Konceptuální kazatel Bohumír Hynek Bilovský*, Brno 1994.

Prameny:

Bohumír Hynek Josef BILOVSKÝ, *Církevní cherubín anebo slavný a stálý v ohni a mukách víry a svatě zpovědi zástupce Jan Sarkander*. Ed. Josef VAŠICA, Olomouc 1933.

TÝŽ, *Coelum vivum et firmamentum dogmatum Christi... Nebe svatosvaté anebo Kázání sváteční*, Opava 1724.

Ondřej František de WALDT, *Chválořeči*. Ed. Josef VAŠICA, Velké Meziříčí 1940.

Portrét Jana Sarkandera obklopeného symboly zvěrokruhu z Bilovského díla *Zodiacus Sarkanderi* de Skoczova, foto Vědecká knihovna Olomouc

Zbožná bratrstva v Hlučíně: stručné dějiny jedné dlouhověké instituce

Vladimír Maňas

Hledáme-li odpověď na otázku, proč měli křesťané potřebu vytvářet taková společenství, můžeme uvažovat v úrovni obecných antropologických potřeb: potřeba pravidelného rytmu slavností, a tedy i vytržení z běžného rámce každodenních povinností, potřeba oddělit posvátné (případně se na něm podílet) a světské – dnešní doba pro to, zdá se, ztrácí pochopení.

V rámci početného společenství, tedy především městské komunity, je velmi důležitý aspekt sociální – především v zajištění pohřbu (společenství s touto

funkcí jsou známé už z předkřesťanského Říma). V křesťanském pojetí nejde jen o samotné hmotné zajištění důstojného pohřebního průvodu, o uložení těla zemřelého a útěchy pozůstalých, ale také o modlitby za spásu duše zemřelého. Prvořadý význam zbožných bratrstev shrnuje úvodní pasáž z básně opěvující bratrstvo jakožto obecný typ ideálního společenství věřících: „V bratrstvu býti jest znamení, že pečujem o spasení. / Kdo v bratrstvu život vede, ten ne tak brzy zavede“ (Ke Cti a Chvále Svatému Valentinovi, Olomouc 1667, s. 15-16).

Titulní list matriky bratrstva Nanebevzetí Panny Marie

Bratrstvo jako symbol usilování o spasení vlastní duše se v souvislostech raného novověku, oné neodkouzlené doby, může jevit jako něco nadbytečného. Vždyť je zde přece farnost jako základní a zásadní prostředí společenské organizace ve většinově křesťanském prostředí, přičemž v českých zemích doby pobělohorské náleží tento monopol církvi římskokatolické. Křesťany, katolíky jsou tedy všichni řádní členové společnosti. Tato nařízená příslušnost k jednomu náboženskému systému či konkrétnímu vyznání má však daleko k rovině osobní zbožnosti, k níž se váže ona věta „V bratrstvu býti jest znamení, že pečujem o spasení.“

Něco jiného také znamenalo členství v jednom z nemnoha bratrstev moravské katolické církve na přelomu 16. a 17. století, tedy v oné vzrušené době

konfesních sporů a napětí, kdy se jednalo o skutečnou demonstraci vlastního vyznání (demonstratio catholica), jinak musíme chápat barokní věřící ze všech vrstev společnosti, kteří se v 18. století dávali zapsat do mnoha různých konfraternit v různých místech (ve své farnosti, během své obchodní či jiné cesty, na pouti). Přesto právě členství ve zbožném bratrstvu můžeme chápat jako jeden z mála dokladů individuální dobrovolné aktivity, tedy akt jdoucí nad rámec samotných povinností křesťana. V dřívějších staletích bratrstvo nebylo jen zbožným spolkem, modlitebním sdružením, ale skutečně všestranným společenstvím, poskytujícím svým členům sociální zázemí (pohřeb a péče o pozůstalé) i ekonomické výhody ve smyslu dosažitelnosti půjček s rozumným (křesťanským) úročením.

V případě Hlučína se daná situace jeví v mnoha ohledech jako unikátní. V rámci jediné farnosti zde v průběhu tří staletí vznikla tři různá zbožná bratrstva, která navíc – v tomto případě vzhledem k dočasné příslušnosti Hlučínska k Prusku – přežila josefínské reformy a existovala až téměř do poloviny 20. století. Jde tedy o pozoruhodný doklad vědomí tradice a kontinuity. Každé z bratrstev pak bylo založeno z popudu tehdejších majitelů Hlučína – tří šlechtických rodů, které se zde v rozmezí 16. až 18. století vystřídaly (nezastoupen zůstal rod Bruntálských z Vrbna). Z dnešního pohledu jsou samotné fungování a mnohostranný význam bratrstev poměrně obtížně pochopitelné. V případě Hlučína se navíc dochovaly zápisné

knihy (tzv. matriky) všech tří bratrstev. Zejména v případě těch nejstarších, ačkoli ne zcela spolehlivých zápisů, jde o informace velmi cenné, v jiných pramenech nedohledatelné, a tak lze bratrské matriky využít i k dnes tak oblíbenému rodopisnému bádání. Obyvatelé Hlučína se také konečně velice často objevují mezi členy škapulířového bratrstva Panny Marie z hory Karmel, založeného roku 1689 v blízké Moravské Ostravě (pozoruhodně úzký vztah obou poměrně malých poddanských měst ještě nebyl dosud šířeji zhodnocen).

Nejstarším hlučínským bratrstvem je konfraternita Nanebevzetí Panny Marie, založená podle tradice už v roce 1516 tehdejším majitelem panství Bernardem ze Zvole. Kolem data založení panují pochybnosti, protože další důležité kroky následovaly až v roce 1522, kdy byl ve farním kostele sv. Jana Křtitele založen také bratrský oltář a zřízen pravidelný roční plat pro duchovního, který byl při něm ustanoven. Následujícího roku bylo bratrstvo potvrzeno olomouckým biskupem Stanislavem I. Thurzem. Oltářník, který ve farnosti působil zároveň jako kaplan, měl každý týden sloužit zpívané ranní mše: nedělní ke slávě Panny Marie (tzv. maturu) a každé pondělí mši za zemřelé členy bratrstva. Vždy od první neděle po takzvaných suchých dnech, tedy čtyřikrát ročně, se odbyvaly výroční bohoslužby za živé a mrtvé spolubratry, tehdy se také jako součást obřadu četly seznamy členů. Bratrstvo mělo právo vybírat a dosazovat kněze k oltáři dle vlastního uvážení. Prvním bratrským oltářníkem se stal jistý Jakub Hužva (zmněn poprvé roku 1522).

Malý počet zpráv o hlučínském mariánském bratrstvu po zbytek 16. století souvisí se změnami náboženských poměrů. Písař nové bratrské matriky si někdy v osmdesátých letech 17. století předsevzal vypsát z různých písemností jména osob, které snad někdy byly členy bratrstva. Často však šlo jen o mylné domněnky. Spolehlivější než nahodile sesbíraná jména různých duchovních a fundátorů působí zápisy datované mezi léta 1551 a 1629: jedná se o deset jmen příslušníků rodu Bruntálských z Vrbna, tedy hlučínské vrchnosti v letech 1542–1629. Jeden z nich, Štefan z Vrbna, měl roku 1552 vykázat parcely k vystavení příbytků pro dva oltářníky, včetně oltářníka bratrského.

Krizovým obdobím pro hlučínské mariánské bratrstvo byl nejspíše konec 16. století, kdy někteří obyvatelé městečka našli zálibu v luteránství. Fara zůstala katolická, avšak došlo ke zmenšení jejích příjmů. Dotklo se to především oltářníků, jejichž počet byl na městečko velikosti Hlučína nezvykle vysoký.

Nedostatečně fundovaná místa oltářníků měla být tehdy zrušena ve prospěch dvou fundací kaplanských. Po roce 1600 však stoupá počet *vyzpomínaných* jmen členů bratrstva a do poloviny 17. století počet záznamů překročil sto jmen.

K obnovení mariánského bratrstva došlo v roce 1681 za působení faráře a děkana Petřkovského, hlučínského rodáka. Tehdy byla pořízena nová zápisná kniha bratrstva, z jejíhož úvodu pochází následující pasáž: „*Toto slavné a veliké bratrstvo, ačkoliv skrze ty prodlužené leta, to jest skrze 165 let, uprostřed velikých jak vojenských tak obzvláště kacířských pozdvižených buřek a nejuic v čas secti (!) luterianské nepohnuté a neposkvrněné, jakžto zahrádka zavřená a studnice zapečetěná zůstalo, a nigdy (!) neustalo, dobrého však pořádku něco bylo stratilo. Pročež nyní v lepší pořádek skrze velebně duostojného a dvojí cti hodného a vysoceučeného kněze Tomáše Františka Ignatiusa Petřkovského... ten čas faráře a děkana hlučínského uvedené, kvete a rozmožuje se, jak z pořadné knihy této od něho založené se viděti může, do kteréžto všech p. p. bratrův a sestr (!), od založení tohož bratrstvo, jména, které v spisách se najíti mohly, sú uvedené, jichž by nepochybně mnohem větší počet se znašel, kdyby staré Album braterské, v časy nepokojné nebylo od nepřátel skažené. Nechtěj tehdy se diviti, laskavý čtenáři, že malý počet jmen bratrských se nachází, ale tomu se dívej, že to slavné bratrstvo v čas i po času začatého bludu lutherianského, kterým celá téměř země německá jakž i vsechny okolíčné města našeho Hlučina (kteréž to jako zahrádka zavřená vždy samospasitedlnej a pravej víry katolické se přidrželo) městečka i dědiny nakažené byly, neuhaslo.*“

Podle hlučínské děkanské matriky z roku 1691 se ve farním kostele nalézal boční oltář Panny Marie, tedy oltář bratrský. Při něm se sloužily ony ranní mariánské mše s doprovodem varhan, neboť varhaníkovi náležely ročně čtyři zlaté z pokladny bratrstva. Mariánské bratrstvo je v této souvislosti označeno jako „téměř dvou set leté“.

Od roku 1708 je doloženo stálé složení konfraternity, v jejímž čele stál hlučínský duchovní správce jako takzvaný *praeses*, samotné představenstvo (výbor) bratrstva se pak skládalo z rektora, dvou asistentů a sekretáře. K majetku bratrstva patřila v 18. století také socha Panny Marie (bratrstvo vlastnilo také stříbrnou korunu k této soše), kterou členové konfraternity nosili v každoročním procesí.

V zápisné knize bratrstva, pořízené kolem roku 1681, pokračují zápisy až do roku 1946. Je v ní vložen také členský lístek v německo- i českojazyčné

verzi, který si někdy kolem roku 1900 dalo bratrstvo vytisknout v továrně Carla Poellatha v bavorském Schrobenuhausen (podnik funguje dodnes). Titulní barevná litografie se scénou Nanebevzetí Panny Marie a s adorujícími anděly – hudebníky nemá zřejmě s historií či ikonografií bratrstva užší souvislost, spíše lze předpokládat, že vychází z nabídky zmíněné továrny na devoční předměty. Na druhou stranu stojí za připomenutí, že právě v roce 1902 proběhla regotizace kněžiště farního kostela v Hlučině.

Mladší bratrstvo sv. Andělů Strážců vzniklo poměrně záhy po nástupu nových šlechtických majitelů, rodu Gašínských z Gašína. V roce 1643 získala hlučínská farnost také nového duchovního správce, Jana Goslavského. Hrabě Jan Jiří z Gašína, který se v mnoha ohledech zasloužil také o obnovu farního kostela, tak ve spolupráci s farářem získali souhlas tehdejšího představeného polské a slezské provincie řádu paulínů, ti totiž měli na šíření andělských bratrstev privilegium. V archivu olomoucké konzistoře se dodnes dochovala pergamenová zakládací listina převora Ondřeje Goldonowského z 25. října 1643, nezbytné schválení konzistoře bylo uděleno o rok později. Hrabě z Gašína roku 1644 založil také fundaci ve výši 100 zlatých na mši pro bratrstvo, která se původně sloužila každou středu, a náležely k ní také zpívané litanie.

Andělská konfraternita byla obnovena roku 1716 za tehdejšího faráře a děkana Martina Dionysia Maňase (†1720). Tehdy byla pořízena nová zápisná kniha s barevně vyvedeným titulním listem s monogramem SAC (*Sancti Angeli Custodes*), stejně jako v případě mariánského bratrstva i zde doplněna jména dřívějších členů ze starší matriky. Mezi nimi nacházíme řadu šlechticů i duchovních osob z okolí (například několik členů opavské jezuitské koleje), ale také množství úředníků a služebníků hlučínského zámku. Struktura předsednictva byla podobná jako v případě mariánského bratrstva, ke zmíněnému roku 1716 zastával úřad sekretáře původně hraběcí stolník, pozdější ředitel hlučínské školy a kůru František Jacobi. Zmíněný děkan Maňas ve své poslední vůli pamatoval na mariánská bratrstva z dob svých studií, tedy na kongregace v Uherském Hradišti, kde studoval na jezuitském gymnáziu (sám pocházel ze Lhotky

Titulní list matriky bratrstva svatých Andělů strážců

Středové kování zadní strany matriky bratrstva sv. Jana Nepomuckého s erbem kanovníka Gianniniho

u Uherského Brodu) a v Olomouci, a na obě tehdejší hlučinská bratrstva shodnou částkou desíti zlatých.

Poslední z řady hlučinských pánů z Gašína, Jan Josef z Gašína (1681–1738), dal v roce 1725 na náměstí postavit kapli zasvěcenou tehdy blahoslavenému Janu Nepomuckému. Krátce poté, v roce 1727, koupil hlučinské panství Karel Antonín Giannini za 130 000 zlatých. Skutečným iniciátorem i fundátorem nového bratrstva se však stal jeho syn František Řehoř Giannini (1693–1758), učený olomoucký kanovník. Kromě bratrstva se zajímal i o správu města, což odporuje dobovým pomluvám, že se nehodil k ničemu jinému než četbě řeckých a tureckých knih. Podle předmluvy v matrice bratrstva sv. Jana Nepomuckého byl právě on jeho správcem a štědrým donátorem. Nejspíše sám kanovník věnoval bratrstvu nákladnou zápisnou knihu s ozdobným kovááním, ve středním medailonu byl vyobrazen patron konfraternity.

Bratrstvo sv. Jana Nepomuckého získalo apoštolské breve, tedy především nezbytné odpustky, 13. srpna 1730. Vlastní zakládací akt se však konal až 16. května příštího roku, na svátek Jana Nepomuckého. Podle počtu zapsaných v matrice bratrstva se zakládací slavnosti zúčastnilo 165 mužů a 296 žen, dohromady 461 osob. Městská kronika, zmiňující velkou tlačenici, tedy tentokrát nepřeháněla.

Obliba kultu Jana Nepomuckého zasáhla v 18. století velkou část Evropy, jemu zasvěcená bratrstva nevznikala jen v českých zemích, ale i v Uhrách nebo v Polsku. Na Moravě náležely k nejvýznamnějším kongregace v Uničově (v roce 1708 vznikla pod titulem Panny Marie a Jana Nepomuckého jako údajná pobočka pražské konfraternity) a poutnické bratrstvo na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou, zřízené roku 1723. V okolí Hlučína existovala tato sdružení v Opavě (při farním kostele od roku 1733), v Hrabyni (1736) a v Bílovci (1737). Z 19. století se dochovaly tisky nepomucenského bratrstva v Násile (na území dnešního Polska), které bylo založeno 16. května 1738.

Všechna tedy vznikla v poměrně krátké době po svatořečení Jana Nepomuckého v roce 1729, hlučinské však bylo nejstarší. V této souvislosti se také dochovala mapka okolí Hrabyně z třicátých let 18. století, kde mělo vzniknout další nepomucenské bratrstvo: mapa měla doložit, že spádová oblast Hrabyně

se s okolím Hlučína nepřekrývá, tudíž že si obě stejnojmenná bratrstva nebudou navzájem překážet.

Zatímco s andělským bratrstvem se spojuje obraz Anděla Strážce (cca 1786) připisovaný Josefu Luxovi, s nepomucenskou úctou jsou v Hlučíně spojeny nejméně dvě plátna z první poloviny 18. století a dodnes se dochoval také stříbrný pacifikál (kříž) bratrstva. Erb kanovníka Gianniniho se kromě tohoto pacifikálu nalézá také na kováání zmíněné zápisné knihy, měl jím být také opatřen nákladný ornát z majetku bratrstva (zaznamenaný v inventáři z roku 1764).

Jedinečný náhled do každodenního provozu bratrstva zprostředkovávají účty. *Libellus* (knížečka) hlučinské nepomucenské kongregace však patří mezi obzvláště vzácné prameny, protože zaznamenává příjmy a výdaje už v prvním roce existence. Z téměř stovky zlatých, které bratrstvo v roce 1731 utrátilo, pohltily největší část náklady spojené s pořízením bratrských knížek. V němčině a češtině (dobovým termínem *moravsky*) je za 33 zlatých vytiskl Jan Václav Schindler v Opavě. Ještě více stálo jejich svázání u knihařů (40 zlatých). Knížečky se pak podle tradice roznášely po okolí města, poslové *na různá místa* dostali celkem 2 zlaté a 42 krejcarů. K vlastní reprezentaci bratrstva patřila kromě nádherné zápisné knihy také nezbytná pečeť.

Na základě dosavadních výzkumů se zdá, že si tři hlučinská bratrstva vzájemně nepřekážela. Jejich členská základna se do určité míry překrývala. Hlavním impulsem pro založení konfraternity tak byl příchod nového vládnoucího rodu a snaha podpořit založení bratrstva spojením s tehdy aktuální úctou, což je obzvláště zřejmé v případě nejmladšího bratrstva. Z Hlučína 17. a 18. století pocházela také řada významných kněží (literát Bilovský, premonstrát Václavík a další). Ačkoli tomuto fenoménu nebyla dosud věnována výraznější pozornost, přesto se zdá, že existence tří bratrstev v rámci jediné farnosti přispívala k zintenzivnění zdejšího duchovního života. Podobně tomu totiž bylo v případě severomoravského Příbora, kde už v 17. století působila tři zbožná bratrstva a zároveň odtud vzešlo mnoho kněží.

Výběr z literatury:

Vladimír MAŇAS, „Jakžto zahrádka zavřená a studnice zapečetěná.“ *Náboženská bratrstva v Hlučíně raného novověku*, Vlastivědný věstník moravský LVIII/2006, č. 4, s. 371–385.

Bohumil SAMEK, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, I. díl, Praha 1994.

Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy, Edd. Vladimír MAŇAS – Zdeněk ORLITA – Martina POTŮČKOVÁ, Olomouc 2010.

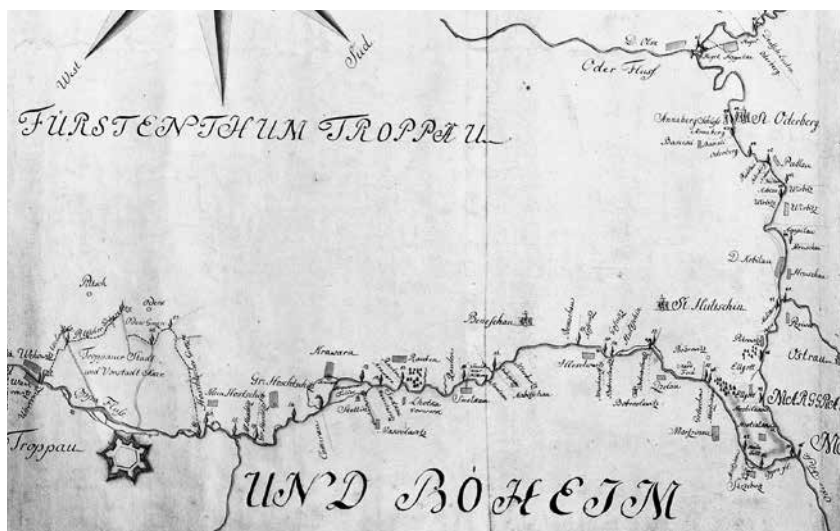
Stanovení státní hranice ve Slezsku mezi podunajskou monarchií a pruským královstvím v letech 1742-1743, s přihlédnutím k Hlučínsku a Opavsku

Richard Mahel

3 / 2013 / 2

V roce 1742 skončila první fáze vojenského konfliktu mezi habsburskou podunajskou monarchií a pruským královstvím, později označovaného jako válka o rakouské dědictví (1740-1748). Jejím bezprostředním a nejpatrnějším důsledkem byla pro mladou habsburskou panovnici Marii Terezii (1740-1780) ztráta velké části historického území Slezska, které bylo od 14. století součástí svazku zemí České koruny a po nástupu Habsburků na český a uherský královský trůn v roce 1526 součástí nově utvořené podunajské monarchie.

Zájem pruského krále Fridricha II. (1740-1786) o slezská knížectví nebyl ojedinělý ani nový (braniborsko-pruská knížata a pruští králové dlouhodobě o Slezsko usilovali) a vycházel zejména z dlouhodobého územně strategického, ekonomického a lidského potenciálu samotného Slezska. Prvotní záminkou k vojenskému vystoupení sebevědomého pruského krále vůči mladé a politicky nezkušené velkovévodkyni, od roku 1741 uherské královně Marii Terezii byla v roce 1713 vyhlášená deklarace tzv. pragmatické sankce jejího otce císaře Karla VI. (1711-1740), která překážela pruskému králi v jeho ofenzivních plánech. Ta stanovila posloupnost a principy nástupnictví v podunajské monarchii a současně definovala integritu a nedělitelnost tohoto soustátí. Další záminkou bylo Marií Terezií aktuálně odmítnuté pruské ultimátum z konce roku 1740, které potvrzovalo dlouhodobý pruský zájem o slezské území i za cenu válečného konfliktu. Pragmatická sankce, tento soubor právních pořízení jednotlivých stavovských zemí v průběhu jejich vývoje, obohacený vyhlášenou deklarací a její ratifikací stavovskými sněmy (1720-1725), směřovala ve svých důsledcích nejen dovnitř jednotlivých zemí monarchie, ale paradoxně také k evropským panovnickým rodům, které mohly prokázat nedávné a přímé příbuzenství s habsburským panovnickým rodem. Zpočátku (v roce 1713) ještě nebyla primárně zaměřena na výlučnou situaci ženských potomků, byla spíše jakousi pojistkou nástupnictví, ale postupně se ukazovalo, že právě tato část deklarace bude pro budoucí vývoj monarchie rozhodující. Z potomků císaře Karla VI. byl jediným synem Leopold Jan (1716), který však brzy zemřel. Jak se ukázalo, absence mužského potomka byla stále větším problémem a tato skutečnost se odrazila v pozdějších argumentech těch panovníků, kteří se chtěli zmocnit celého nebo části habsburského dědictví. Byli současně nositeli volebního (kurfiřtského) hlasu pro německé královské volby, což bylo závažné pro Marii Terezii také v tom ohledu, že usilovala o zvolení

Výsek z mapového elaborátu z roku 1742: průběh státní hranice od Bohumína až k Opavě

svého manžela Františka Štěpána velkovévody Lotrinského a Toskánského římsko-německým králem a císařem, což jejich volební podporu vyžadovalo. Sama se nemohla o korunu jako žena podle pravidel německé královské volby ucházet. Vyhlášená pragmatická sankce v případě absence mužských potomků vládnoucí dynastie uznávala přednostně práva dcer císaře Karla VI. před žijícími dcerami císařova bratra, zesnulého císaře Josefa I. (1705-1711), dále jeho manželky a také případnými, spíše teoretickými nástupnickými právy dalších habsburských dcer či manželek mužských představitelů rodu. Přednost tedy měla Marie Terezie, manželka Františka Štěpána velkovévody Lotrinského a Toskánského a po ní případně její sestra Marie Anna (1718-1744), manželka Karla velkovévody Lotrinského, před oběma žijícími dcerami zmíněného císaře Josefa I., které byly provdány v sousedních a nyní nepřátelsky vystupujících zemích: před Marií Josefou (1699-1757), provdanou roku 1719 do Saska a Polska za krále, litevského velkovévodu a saského kurfiřta Fridricha Augusta III. (1733-1763) a před Marií Amálií (1701-1756), provdanou roku 1722 do Bavorska za kurfiřta, přechodně českého krále a také německého císaře Karla Albrechta (1726-1745). Jako nejstarší dcera se tedy podle litery pragmatické sankce ujala vlády v podunajské monarchii rakouská velkovévodkyně Marie Terezie (v letech 1740-1780). Rodová i oficiální vídeňská administrativa usilovaly o uznání pragmatické sankce i na evropských panovnických dvorech (1725-1732), avšak tyto ratifikace byly pro tamější panovníky v zásadě nezávazné. Pro oba spolu sousedící kurfiřty, manžele obou habsburských dcer císaře Josefa I., to byla po roce 1740

Stanovení státní hranice ve Slezsku mezi podunajskou monarchií a pruským královstvím v letech 1742-1743, s přihlédnutím k Hlučínsku a Opavsku

Výsek z mapového elaborátu z roku 1742: detail státní hranice na Hlučínsku

jedinečná příležitost k popření právní legitimacy vlády Marie Terezie, s teoretickou možností zmocnit se části zděděného habsburského dědictví. A to navzdory skutečnosti, že obě nevěsty se musely při dynastických sňatcích oficiálně vzdát nároků na případné habsburské dědictví v podunajské monarchii. Ambicím kurfiřtů výrazně napomohl separátní pruský vpád do Slezska v roce 1740 i následné vojenské spojení, které s Pruskem o půl roku později oba uzavřeli proti Marii Terezii.

Průběh války v letech 1740-1742 byl rychlý a jednoznačný. Silný pruský nástup, slabé habsburské posádky a minimální zabezpečení tradičních pevností ve Slezsku vedlo během několika týdnů k ovládnutí podstatné části Slezska a sousedního Kladska pruskými vojáky. Pruský úspěch navíc aktivizoval avizované sousedy Marie Terezie k úsilí o získání některých území soustátí a k uzavření spojení proti habsburskému rodu. Týkalo se to zemí obou zmíněných kurfiřtů: Saska, Bavorska, ale i vzdálenější Francie, které vadil rostoucí habsburský vliv v římsko-německé říši. Pruská účast v konfliktu byla však rozhodující, takže jakmile pruský král uzavřel s Marií Terezií v roce 1742 dílčí smír, osamocené Sasko a Bavorsko i přes francouzskou podporu záhy ztratily iniciativu a musely přejít do defenzivy (Sasko se dokonce přidalo na rakouskou stranu). Bavorskému vévodovi se ještě zdařilo nechat se korunovat koncem roku 1741 na českého krále (jako Karel III., 1741-1743) a na začátku roku 1742 se stal dokonce římsko-německým císařem (jako Karel VII. Albrecht, 1742-

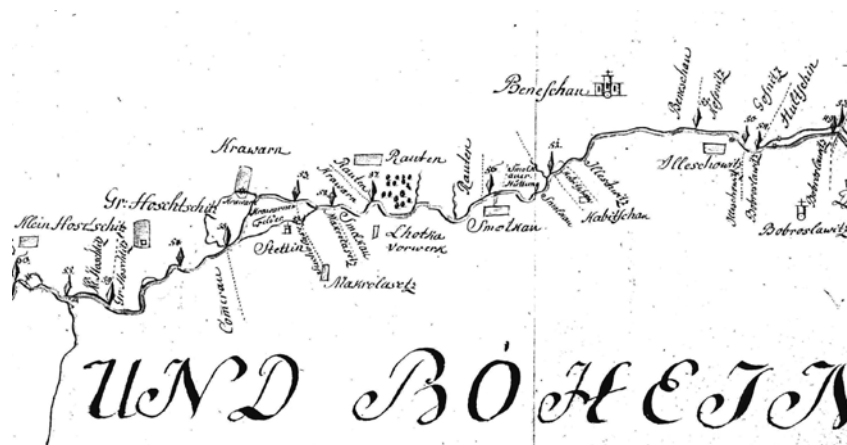
1745), ale obě okupační vojska musela postupně opustit území podunajské monarchie a Marii Terezii se dokonce podařilo obsadit celé kurfiřtské Bavorsko. Pouze permanence pruského ohrožení zbytku hájeného Slezska, celé Moravy a Dolních Rakous představovalo v polovině roku 1742 ještě reálné nebezpečí, které zavedlo uherskou královnu k jednacímu stolu s pruským králem.

Když se Marii Terezii podařilo 11. června 1742 vrtislavským mírem a ratifikační mírovou smlouvou z 28. července 1742 v Berlíně zastavit nepřátelské akce pruského krále, stalo se tak za cenu téměř nejvyšší: za cenu ztráty velké části Slezska ve prospěch Pruska. Ovšem legitimita vlády Marie Terezie a další existence habsburské monarchie zůstaly zachovány, což bylo v daný okamžik patrně nejdůležitější. Obě strany konfliktu poté přistoupily k jednáním o vytvoření nové státní hranice ve Slezsku, která by odrážela novou státoprávní situaci. Berlínský protokol přímo uváděl, které části bude nutné odstoupit pruskému králi: jednalo se o celé Dolní a část Horního Slezska spolu se sousedním hrabstvím Kladsko. Český sněm měl ztrátu dotčených zemí odsouhlasit a zbavit je práv k původní České koruně. Z původní rozlohy Slezska získal pruský král oblast o přibližné rozloze 40 180 km², zatímco uherská a česká královna uhájila pouze území o rozloze přibližně 5 150 km² (přesnější údaje se různí). Z celého Slezska zůstalo Marii Terezii pouze těšínské knížectví s částí Ratibořska, větší část opavského knížectví s Krnovskem a malá část původního niského knížectví. Uhájeny byly i tzv. moravské enklávy na Osoblažsku a Opavsku, které byly majetkem olomoucké kapituly. Po české královské korunovaci Marie Terezie v roce 1743 potvrdily územní ztrátou dotčené zemské sněmy, stále nejvyšší stavovské instituce v českém království (byť již s formální mocí), dne 16. 7. 1743 definitivní ztrátu Kladska a avizované velké části Slezska a jejich současné odloučení ze svazku zemí České koruny. Je však složité i s odstupem času posoudit, zda vytvoření tehdejší státní hranice ve Slezsku bylo adekvátním právním úkonem, aniž došlo k porušení zemských práv českých a zda byly zemské sněmy vůbec oprávněny devótně odsouhlasit takto významnou územní redukci původní České koruny. Dvě desetiletí předtím totiž tytéž sněmy potvrdily platnost pragmatické sankce, která měla naopak územní integritu a nedělitelnost podunajské monarchie, jejich jednotlivých korunních celků a knížecích zemí zaručovat. Je třeba dodat, že královna Marie Terezie považovala ztrátu Slezska v roce 1742 pouze za výsledek aktuálního válečného střetnutí,

za dočasnou oběť vlastní porážky. Svě budoucí úsilí diplomatické a jak se později ukázalo také vojenské, soustředila na opětovné získání celé slezské země (v letech 1744-1748 a znovu v l. 1756-1763). Získat Slezsko zpět se jí však už nikdy nepodařilo.

Nová slezská státní hranice především vznikla za neobvyklých podmínek: a to jako přímý důsledek válečného konfliktu, v kterém podunajská monarchie neobstála. Její stanovení tudíž proběhlo víceméně jednostranně, v poměrně rychlém časovém sledu a bez citlivějšího přístupu k oblastem, které měla hranice oddělovat či rozdělovat. Výsledkem uzavřených berlínských mírových ujednání byla tzv. instrukce Marie Terezie k vytyčení státní hranice z 8. září 1742, která iniciovala vytvoření společné rozhraničovací komise k přesnému vytyčení nové státní slezské hranice, v něm však měla dominantní úlohu pruská strana, která diktovala vítězné podmínky. Komise měla provést teoretické i praktické zaměření a následné fyzické vyznačení hranice pomocí hraničních sloupků a cedulí a současně měla řešit případné zásadní hraniční spory, které se očekávaly zejména ze strany stavovské vrchnosti, na jejichž pozemcích a statcích měla nová státní hranice probíhat. Tato důležitá bilaterální spolupráce obou stran pozastaveného konfliktu, která vyústila dokonce v občasně, oběma stranami akceptované hraniční korekce, zdánlivě zpochybňuje jednostranné proklamativní zaměření této komise (na vůli vítěze). Ale pravda byla taková, že rakouská strana mohla vznášet a nárokovat skutečně jen dílčí návrhy a změny, nikoliv zásadní požadavky. Církevně správní příslušnost rozhraničovaných oblastí měla prozatím zůstat nezměněna, řešit se měla naopak otázka daní a příhraničního pohybu obyvatel. Dalšími důležitými písemnými prameny, které se dochovaly do současné doby, jsou tzv. hraniční reces z roku 1742 (Slesischer-Gräntz-Recess) a bilanční tzv. hraniční protokol (Gräntz-Protocolla), které chronologicky zachycují průběh jednání hraniční komise, zachycují základní podobu nové státní hranice i hraničních vytyčovací prací. K nim se váží grafické návrhy ze strany vídeňské administrativy na podobu hraničních cedulí, jejich zhuštěný popisný nárys (Consignation denes Gräntz-Saule), grafický elaborát nově stanovené hranice s umístěním všech 138 sloupků s hraničními cedulemi a soubor korespondence stálých i dočasných členů hraniční komise s místní samosprávou, vrchností příslušných statků a s vídeňskou a pruskou administrativou.

Oba hlavní úřední dokumenty, dochované ve fondu Královský úřad (Königliches Amt, 1743-1782) v Zem-

Výsek z mapového elaborátu z roku 1742: detail státní hranice v okolí Benešova a Kravař

ském archivu v Opavě, zachycují jednání hraniční komise v období od 22. září do 20. října 1742 a dodatečná revizní, opravná a bilanční jednání k nově stanovené státní hranici z 8. prosince 1742, 4. ledna 1743 a 19. ledna 1743. Závěrečné jednání zmíněné komise se pak uskutečnilo 20. ledna 1743 ve slezských Hlubčicích (Leobschütz, Głubczyce). Nová hranice pak byla oficiálně ratifikována 14. srpna 1743 ve Vídni. Hraniční komise se při své činnosti řídila jednak danou instrukcí a pokyny pruského a vídeňského dvora, jednak využívala ke stanovení hraniční linie místních teritoriálních podmínek: místních přírodních dominant k vedení nové hranice. Těmi byly především říční toky, stromové porosty a aleje, silniční komunikace, brázdy. Již méně se přihlíželo k hranicím vrchnostenských a obecních statků, či ke stávající integritě jednotlivých obcí a jejího zázemí (fary, hřbitovy, mlýny, sklady, polnosti apod.), což následně vyvolávalo odpor a spory. K námitkám místní vrchnosti či vedení obcí se přihlíželo jen zřídka dodatečnou hraniční korekcí (některé zachycuje i mapový elaborát). Většinou se postupovalo navzdory těmto výhradám, přičemž se předpokládalo, že vzniklé spory budou řešeny až dodatečně u soudního stání, a to buď zamítnutím, nebo finanční náhradou, vzájemnou výměnou nově vzniklých příhraničních pozemků či náhradou za jiné pozemky v jiné lokalitě apod. Důsledkem takového postupu mohlo být rozdělení původně jednotného vrchnostenského územního celku, nebo častěji jeho nová lokace do pruského státu, rozdělení obce státní hranicí mezi oba dotčené státy, či docházelo k oddělení far a obecních hřbitovů státní hranicí od původní obce apod.

Vytyčování státní hranice začalo v těšinském knížectví a postupovalo se směrem na západ napříč opavským a krnovským knížectvím až k zemským hranicím (od roku 1742 pruského) hrabství Kladsko (Grafschaft

Grafické schéma tzv. Rakouského Slezska a jeho součástí (stav z roku 1746)

Glatz, Klodzko). První jednání zasedalo v Rudolticích (Rudoltowitz, dne 22. 9. 1742), další jednání hraniční komise probíhalo v Německé Visle (Deutsch Weisel, 24. 9. 1742), další v Rychuldě (25. 9. 1742), čtvrté v Pelhřimovicích (Pilgrimsdorf, 26. 9. 1742), páté v Godově (27. 9. 1742), šesté v Německé Lutyni (Deutschleuthen, 28. 9. 1742), sedmé v Bohumíně (Oderberg, 1. 10. 1742), osmé opět v Bohumíně (2. 10. 1742) a deváté v Třebovicích (Trzebowitz, 3. 10. 1742). Zastavme se podrobněji u následujících jednání hraniční komise, která se zabývala vytyčením státní hranice mezi současnými městy Ostravou a Opavou (Troppau), tedy oblastí kolem obcí Hlučín (Hultschin) a Kravaře (Krawarn).

Desáté jednání hraniční komise se týkalo hraničních prací v opavském a krnovském knížectví, a uskutečnilo se proto v Kravařích dne 4. 10. 1742. V rozsáhlé oblasti mezi Třebovicemi a Opavou bylo vytyčeno celkem 10 hraničních sloupků s hraničními cedulemi, přičemž se postupovalo především podle toku řeky Opavy (Oppa Fluss), aby se vytyčování vyhnulo možným komplikacím. Řeka se tak měla stát, až na některé výjimky, současně novou hraniční linií. V této lokalitě, zejména kolem městeček Hlučín a Kravaře, se vytyčování a číslování obvykle společně vyznačených hraničních sloupků rozdělilo a pruská strana jich vytyčila jiný počet s vlastními cedulemi, nežli strana rakouská. Teprve za městem Opavou došlo ke sjednocení vytyčovací práce i počtu hraničních sloupků s cedulemi, když rakouská strana dopočítala jejich množství vytyčením většího počtu sloupků kolem města Opavy (č. 56-61). Před Opavou rakouská strana vytyčila

hraniční sloupky číslované 47-56, pruská strana vlastní sloupky číslované 52-60. Samotné město Hlučín i s panstvím připadlo v roce 1742 pruské straně, později se stalo součástí Německa a k českým zemím bylo přičleněno po hraničních korekcích spolu s Kravařemi v roce 1920. Mezi Třebovicemi a městem Opavou oddělila nová státní hranice od sebe původně přímo sousedící vrchnostenské statky tak, že rakouské straně z nich zůstaly: Přívoz (Prziwos), Třebovice (Trzebowitz), Martinov (Martzinau), Gelešov (Geleschow), Děhylov, část statku Dobroslavice (Dobroslawitz) se stejnojmennou obcí, Jilešovice (Illeschowitz), Chabičov (Kabitschau), část statku Smolkov (Smolkau) se stejnojmennou obcí, Mokré Lazce (Mokrolasetz), Suché Lazce (Sucholasetz), Kružberk (Kreuzberg) a panství Opava. Naopak pruské straně připadly v této lokalitě statky a obce: Koblou (Kobilau), Petřkovice (Petrowitz), Lhotka (Ellgott), Hošťálkovice (Hostialkowitz), Bobolusky (Boblowitz, Boboluszki), Hlučín i s městem a mlýnicí, Kozmice (Gossmitz, Kosmütz), část dobroslavického statku, Dolní Benešov (Beneschau), část statku Smolkov, Kravaře (Krawarn), Kouty (Kauthen, dnes součástí Kravaře), Velké Hoštice (Gross Hoschtschitz) i se stejnojmennou vsí, Malé Hoštice (Klein Hoschtschitz), Oldřišov (Oders, Odersch, Oldrzeszów) a Píšť (Pistsch). V písemném elaborátu se připomínají také přírodní a jiné dominanty, o které se hraničení taktéž opíralo: u Třebovic se připomíná tzv. *Müllerovo pole* (Müllerfeld), u Hlučina významná *mlýnice*, u Kozmic rozsáhlá *luka* a mezi statky Smolkov a Mokré Lazce je v dokumentu uveden místní *říční splav*.

Jedenácté a návazné dvanácté jednání hraniční komise zasedalo již v Opavě (5. 10. 1742) a na pořadu dne bylo vedení hranice od vsí Lhotka (dnes Lhotka u Opavy) a Kouty až k Malým Hošticím nedaleko Opavy. Státní hranice se opět přidržovala toku řeky Opavy. Městečko Kravaře bylo komisí přiřknuto pruské straně až na obecní kostel, který paradoxně zůstal rakouské straně a dnes se nachází v katastru obce Štítina. Teprve u města Opavy byla státní hranice svedena mimo říční tok, neboť podle předběžných dohod mělo město Opava připadnout rakouské straně. Ta dodatečně uhájila také opavské předměstí za řekou, zvané Kateřinky (Kathrein), které bylo potřebné pro fungování města ze strategických, ekonomických, sociálních i populačních důvodů (početná levná pracovní síla). V místě tzv. švédské kaple v Kateřinkách pak byla zřízena příhraniční celnice, která po úpravách fungovala i později pod německou správou, až do roku 1920. Uhájená integrita Opavy byla důležitá i z územněsprávního hlediska, neboť obec se stala

v roce 1743 administrativním a politickým centrem zbylého, tzv. rakouského Slezska (Österreichisch-Schlesien), v podobě zřízeného tzv. Královského úřadu. Pruská část Slezska byla centrálně řízena z Vratislavi (Breslau, Wrocław), případně z Hlohova (Glogau, Glogów).

Další jednání hraniční komise pak postupovala dále ve vytyčovací práci západním směrem k městečku Krnov a poté dále napříč původním niským knížectvím až k Rychlebským horám, které sousedí s kladským hrabstvím. Jednalo se nejprve v Branicích (9. 10. 1742), poté v obci Linhartovy (Geppersdorf, 10. 10. 1742), v Rudolticích (11. 10. 1742), v Pomořovicích (12. 10. 1742), v Jindřichově ve Slezsku (Hennersdorf, 13. 10. 1742), ve Zlatých Horách (Zuckmantel, 16. 10. 1742), ve Vidnavě (Weidenau, 18. 10. 1742), v Javorníku (Jauernig, 19. 10. 1742) a v Bílé Vodě (Weisswasser, Biala Woda, 20. 10. 1742). Podobně jako Opava, také město Krnov si zachovalo svá důležitá předměstí, když zůstala podle nově stanovené hranice rakouské straně. Došlo pouze k drobným korekcím. Složitější bylo vedení státní hranice v oblasti Niska, kde nebylo možné snadno novou hranici opřít o delší vodní toky a jednoznačné místní dominanty. Využívalo se především místní silniční síť a jejich časté křížení, nebo se využily kratší meandry malých řek. Docházelo zde proto k častějším sporům o podobu nové státní hranice a v několika případech následovaly významné hraniční korekce (grafický elaborát jeden takový případ zachycuje v oblasti obcí Javorník a Vidnava). Současně bylo místy obtížné v dané lokalitě hranici technicky vyznačit, jak dokazují pozdější příhraniční spory a pokusy o její nové fyzické „zviditelnění“ v první polovině 19. století. Tento nedostatečný stav musela suplovat nevěřejná dodatečná bilaterální smlouva z roku 1814, na kterou odkazuje mladší tzv. Protokol o úpravě hranic z roku 1839, podepsaný v Goldsteinu. Rakouská strana v oblasti od města Krnova uhájila v roce 1742 v rámci nové státní hranice obce a města: Krnov (Jägerndorf), Zlaté Hory (Zuckmantel), Mikulovice (Niclasdorf), Kolnovice (Kolsdorf), Vidnava (Weidenau), Bernartice (Parsdorf), Jánský vrch (Johannesberg), Javorník (Jauernig), Kohout (Hanberg), Bílý potok (Weissbach), Kamenička (Kamitz-Überschaar) a Bílá Voda (Weisswasser).

Poslední hraniční sloupek č. 138 byl umístěn v místě, kde se potkávají tři vrchnostenské statky (Rychleby, Schinau a Růženec) a tři zemské hranice (Nisko, Kladsko, Münsterberk). Vytyčen komisí byl 20. října 1742. Tím byla, jak zdůrazňuje písemný elaborát (Slesischer Gräntz-Recess), „celá hraniční linie dokončena, jak

stanoví mírové podmínky v kapitole 5“. Na dodatečném jednání hraniční komise 19. ledna 1743 bylo mimo jiné rozhodnuto, že „bude uvolněno konečné vykreslení dvou identicky vypadajících mapových děl“, tedy grafických elaborátů nové státní hranice, podle kterých se bude postupovat v úředních, v majetkových a dalších záležitostech dané oblasti. Oba elaboráty se dochovaly do současných dnů, neboť byly ihned vloženy do agendy nově založeného Královského úřadu.

Tím skončila základní administrativní část vytyčovací práce a současně byl splněn nejdůležitější bod vratislavského míru. Ovšem důsledky nové státní hranice byly dlouhodobější a na několik desetiletí poznamenaly také vzájemné vztahy mezi oběma státy. Předně neexistuje jasné a fakty podložené dobové zdůvodnění, proč nová státní hranice ve Slezsku získala právě stávající podobu a proč se její podoba neopírala o starší právní hraniční dokumenty, a tudíž nepřihlédla výrazněji k potřebám hospodářské a sociální situace jednotlivých vrchnostenských panství a statků, novou hranicí rozdělených či výrazně ohrožených. Náhlé oddělení některých oblastí od přirozených vazeb na původní Slezsko či jejich majetkovou správu rozdělení mezi oba státy, narušilo původní integritu jednotlivých slezských knížectví a lokálně způsobilo hospodářský a sociální kolaps. Především došlo v některých případech k rozdělení původně celistvých obcí (např. Krásné Loučky /Schön Wiese/, Chomýž /Komeise, Chomiz/, Linhartovy /Geppersdorf/, niská ves Skorošov /Gersdorf/ byla dokonce hranicí rozdělena na tři oddělené části), nebo došlo k oddělení jejich ekonomického, sociálního či duchovního zázemí, jakými byly sýpky, mlýny, polnosti, fary, kostely, hřbitovy (např. v případě Kravař). Zmíněná obec Linhartovy byla hranicí rozdělena na dvě části, přičemž území obce přiřknuté Prusku, se v současné době nachází na polské straně společné státní hranice s ČR jako samostatná ves s názvem Lenarcice. Tento příklad dokumentuje, že rozdělení obce vedlo k samostatnému vývoji obou jejích původních částí. Rozděleny byly také mnohé vrchnostenské statky (např. Opavice /Tropplowitz/, Kamenička /Kamitz-Überschaar/, Pelhřimovy /Pilgersdorf/, Bílá Voda /Weisswasser/) a začala tak na jedné straně vlna žalob na podobu nové státní hranice a na straně druhé individuální pokusy o její revizi (územní korekce mezi místními vrchnostmi) či územní převody a prodeje. V důsledku výrazných odlišností podunajské monarchie od pruského království, začalo brzy docházet k odlišnému vývoji oddělených oblastí a k postup-

nému zcizování původních slezských knížectví i jednotlivých vrchnostenských statků původnímu charakteru Slezska před rozdělením a před pruským zábohem. Problém byl pochopitelně také s migrací tamějších obyvatel a s novou administrací oddělených oblastí. Řada obyvatel se ne vlastním rozhodnutím stala občany jiného státu a musela přijmout jeho zákonodárství a zvyklosti. Náboženství a církevní správa postižených oblastí sice nebyly zpočátku novou státní hranicí dotčeny, ovšem pruská administrativa podporovala především reformovaná náboženství, zatímco rakouská strana tradičně římsko-katolickou církev. Změněná náboženská a sociální situace, rozdíly pracovní i mzdové, vedly společným dílem k dobrovolným a špatně kontrolovatelným migracím obyvatel z jednoho státu do druhého a ke zvýšenému příhraničnímu pohybu. Některé migrační vlny naopak posvětily a iniciovaly obě státní administrativy, v takovém případě bez ohledu na vůli novou hranicí postižených obyvatel.

Válka o dědictví rakouské ovšem záhy pokračovala novým konfliktem a to i za účasti pruské strany (1744-1748). Do války se zapojilo hned několik evropských velmocí na obou stranách konfliktu. Přestože se Marii Terezií dařilo také vítězit a získala na svou stranu některé významné spojence, v úsilí získat zpět původní slezská teritoria postoupená Prusku neuspěla. Nepodařilo se jí to ani v tomto, ani v následných válečných konfliktech (sedmiletá válka – 1756-1763, válka o dědictví bavorské – 1778-1779) a nepodařilo se to

ani jejím nástupcům. Nová státní hranice ve Slezsku z roku 1742 se stala v roce 1918 základní linií státní hranice mezi Československem a sousedním Polskem, s výjimkou dodatečných korekcí v oblasti Hlučínska v roce 1920. Tato hranice až na drobnější korekce platí v zásadě dodnes.

Výběr z literatury a pramenů:

Literatura:

Radek FUKALA, *Slezsko – neznámá země Koruny české. Knižecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, České Budějovice 2007.

Dan GAWRECKI a kol., *Dějiny Českého Slezska 1740–2000 I–II*, Opava 2003.

Richard MAHEL, *Stanovení státní hranice v nízkém knížectví v rámci nové slezské hranice po míru vratislavském 1742*, in: Jesenicko – vlastivědný sborník 6, 2005, s. 5–23.

TÝŽ, *Stanovení státní hranice ve Slezsku v letech 1742–43 podle materiálů Královského úřadu v Opavě*, in: Archivní ročenka SOkA Kroměříž 8, 2002, s. 19–25.

Valentin URFUS, 19. 4. 1713. *Pragmatická sankce. Rodný list podunajské monarchie*, Praha 2002.

Gustav TURBA, *Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion*, Wiener Staatswissenschaftliche Studien 10, Heft 2., Band I–II, Wien – Leipzig 1911–1912.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě:

fond Královský úřad Opava, kart. 835, inv. č. 1281, č. IV/3, Schlesischer Gräntz-Recess.

Výseky z mapového elaborátu byly pořízeny z originálu, uloženého v Zemském archivu v Opavě. Grafické schéma tzv. Rakouského Slezska bylo získáno z veřejně dostupných zdrojů (internet: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Österreichisch-Schlesien_1746.svg).

Napoleonské války na Hlučínsku, jejich průběh a odraz v lidové tradici

Václav Štěpán

3 / 2013 / 2

Při příležitosti 200. výročí bitvy u Slavkova se v Brně konaly dvě konference, věnované problematice napoleonských válek. Na první z nich 21.-22. dubna 2005 jsem vystoupil s referátem o průběhu napoleonských válek na Hlučínsku a jejich následcích pro tento region.¹⁾ Na zmíněné konferenci byly předneseny také dva referáty, jež popisovaly ohlasy válek s revoluční Francií a Napoleonem v moravských lidových písních.²⁾ Měly velkou odezvu a podnítilo mne to, abych se na druhé konferenci 26.-27. září 2005 pokusil o zjištění, zda i na Hlučínsku se tyto války nějak neodrazily v tamní písňové tvorbě. Mohl jsem tehdy hovořit

pouze o písni o selském povstání v Tvorkově r. 1811, součásti velkého povstání sedláků na Hlučínsku a v Horním Slezsku, motivovaného mj. jejich vírou, že Napoleon ve spojení s pruským králem Bedřichem Vilémem III. jim dá svobodu.³⁾

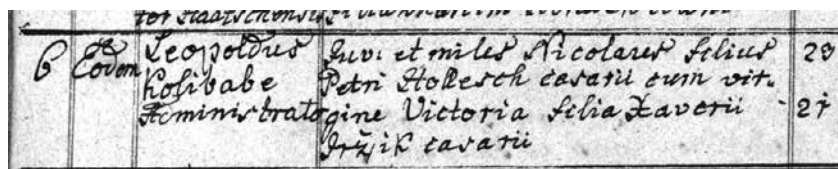
Na počátku roku 2006 jsem se zúčastnil konference „Hlučín v historické spirále času“ pořádanou Muzeem Hlučínska s referátem na téma pokračování v bádání o problematice napoleonských válek na Hlučínsku a jeho bližší zamýšlení hlavně na ty ohlasy v lidových písních. Zjistili jsme, kde jsou uloženy záznamy textů a nápěvů lidových písní z Hlučínska pořízené při různě

ných sběrech v l. 1840-1950 - jde o archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně - a získali jsme ke spolupráci paní Janu Schlossarkovou, jež nám působivě převedla dochovaný polský text písně o tvorkovském povstání, publikovaný v r. 1843,⁴⁾ do hlučinského nářečí „po našemu“. V archivu Etnologického ústavu AV ČR jsem podnikl výzkum, jenž přinesl velmi zajímavé výsledky. A na základě toho mohu nyní prezentovat další nové poznatky o průběhu válek s Francií na přelomu 18.-19. století včetně toho, jaké stopy zanechaly v hlučinském písňovém folkloru.

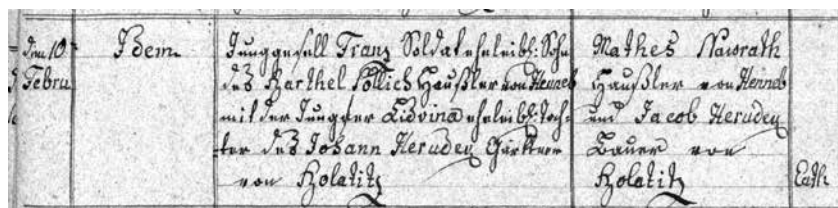
Prusko se spolu s Rakouskem i dalšími státy Svaté říše římské národa německého a Anglií zúčastnilo v letech 1792-1795 boje proti revoluční Francii. Jeho armáda byla ve většině bojů koaliční armády v Porýní, Belgii a severní Francii. Ve všech těchto střetnutích nepochybně můžeme počítat i s účastí vojáků, naverbovaných na Hlučinsku. V rámci tzv. kantonálního systému, platného v Prusku pro doplňování početního stavu vojenských útvarů od dob krále Bedřicha Viléma I., byl pro Hlučinsko příslušný 38. pluk řadové pěchoty, dislokovaný tehdy v Nise a v něm také sloužilo nejvíce odvedených Hlučičanů. Méně byli i odváděni do jiných pěších nebo jízdních pluků.

Po porážce koaliční armády v bitvě u Fleurus 26. června 1794 přešla francouzská armáda do protiútoků na německá území, především na Porýní. Pro pruskou vládu to byl podnět k tomu, aby zahájila s Francií jednání o separátní mír. Bylo dovršeno uzavřením míru v Basileji 5. dubna 1795. Prusko poté až do r. 1805 mohlo užívat dobrodiní relativního byť značně nestabilního - míru.

Roku 1805 vznikla protinapoleonská koalice Anglie, Ruska a Rakouska, k níž bylo v srpnu 1805 donuceno přistoupit i Prusko. Bojové operace zahájilo Rakousko. Na pomoc přišla ruská Podolská armáda v čele s generálem M. I. Kutuzovem a za ní táhla počátkem listopadu 1805 přes Hlučinsko na Opavu, Olomouc a Brno další ruská armáda o síle 33 000 mužů, zvaná Volyňská. Napoleon ovšem vytáhl ze severní Francie vstříc útočníkům, obratným manévrem způsobil 17. října 1805 u Ulmu těžkou porážku předsunutému armádnímu sboru rakouského generála Macka a zbytky rakouské armády i přicházející Podolskou armádu donutil za stálých bojů k ústupu přes Horní a Dolní Rakousy na jižní Moravu. Zde pak po obsazení Brna došlo 2. prosince 1805 k rozhodné bitvě u Slavkova, do níž ještě stačila zasáhnout i Volyňská armáda, ale přesto Rakušané a Rusové utrpěli zdrcující porážku. Po slavkovské bitvě zažilo Hlučinsko ústup některých jednotek rozbité ruskorakouské armády,

Zápis z oddací matriky: voják Mikuláš Holeš uzavřel 22. listopadu 1814 sňatek s Viktorií Jiříkovou.

Zápis z matriky: Henneberský voják František Solich se oženil 10. února 1808 s Ludmilou Herudkovou.

hlavně Rusů, přes své území a jak dokládá hlučinská kronika, tyto vojáci byli velmi zubožení. Na děkanství v Hlučíně také nocovali ve dnech 7. – 8. prosince 1805 olomoucký arcibiskup hrabě Antonín Theodor Colloredo-Waldsee a jeho koadjutor arcibiskup Rudolf, kteří z obavy před Francouzi prchali z Olomouce do částí arcidiecéze pod pruskou vládou.⁵⁾

Napoleon se pak pokusil získat Prusko pro sebe. Jím nabízené rozšíření pruského území o Hannoversko však díky podmínkám s tím spojeným Prusko neuspokojilo a vznikl Rýnský spolek v létě 1806, jenž znamenal konec Svaté říše římské národa německého, vedl k definitivní roztržce a zahájení války mezi Pruskem a Francií v září 1806. Prusko v ní utrpělo porážky v bitvách u Jeny a Auerstadtu 14. října 1806, po nichž byl obsazen Berlín a pruská vláda v čele s králem Bedřichem Vilémem III. musela odejít do Východního Pruska, kde očekávala pomoc Ruska. Napoleon se svými hlavními silami táhl za ní, zatímco IX. sbor jeho armády, vedený jeho bratrem Jerômem Bonapartem, s pomocnými oddíly Bavorů, některých dalších spojenců a později i Poláků od počátku listopadu 1806 postupně obsazoval Pruské Slezsko. Některé drancující oddíly Francouzů a Bavorů pronikly i na Hlučinsko. Po dalších porážkách Pruska a Ruska a uzavření míru v Tylži 7. – 9. července 1807 bylo Prusko, zmenšené o čtvrtinu území, okupováno 160 000 francouzskými vojáky a jejich oddíly se znovu objevily na Hlučinsku. V samotném Hlučíně pobývali od 31. srpna 1807 do konce září 1807 modří husaři a od 13. října 1807 do 12. dubna 1808 příslušníci 13. dragounského pluku - byli zároveň i v okolních vesnicích. Hlučinská kronika barvitě líčí jejich rozmařilý život, zvláště jaké jídlo a pití si dopřávali na účet města a celého hlubčického landrátu, k němuž tehdy Hlučinsko náleželo.⁶⁾

Pohled na bojiště bitvy u Jeny 14. 10. 1806

Další francouzští vojáci - příslušníci 7. pluku zelených husarů - se v červenci 1808 zúčastnili potlačování selského povstání na panství Benešov, vzniklého jednak ze sporů tamních farníků s dolnobenešovským farářem Matoušem Janotou, jednak proti tamní vrchnosti pánům z Hennebergu kvůli sabotování reform, jež byla nucena pruská vláda vyhlásit na pomoc sedlákům a celé zemi, aby se tak Prusko postupně dostalo z těžké situace po míru v Tylži. V září 1808 většina francouzských vojáků Prusko opustila, ale neklidná situace v Prusku a na Hlučínsku zůstala nadále. Jejím markantním projevem bylo již zmíněné selské povstání v r. 1811, vyvolané opět snahami panstva o sabotování reform ve prospěch sedláků. Je zajímavé, že sedláci v něm demonstrovali svou víru v Napoleona i přesto, jak se on a jeho armáda projeví v Prusku v r. 1808 (potlačení povstání na panství Benešov francouzskými vojáky tehdy nebylo ojedinělým případem).

Poslední konkrétní ohlas napoleonských válek na Hlučínsku nacházíme v době národně-osvobozenického boje proti Napoleonovi v l. 1813-1814, kdy na podzim 1813 byla v Hlučíně zřízena městská garda. Byla pak zrušena 26. března 1814. Podle záznamů kronikáře měšťaně v ní nesloužili s nějakým valným nadšením, jen někteří v tom viděli vítané zpestření nudy všedního života.⁷⁾ Zápisy v matrikách i jiných pramenech jinak dokládají účast vojáků z Hlučína v těchto bojích.

Po napoleonských válkách nastoupily ve zvýšené míře tendence k asimilaci Hlučičanů do pruského státu, vyvíjející se v závislosti na tom, jak pokračovaly tehdejší snahy o vznik „velkého německého národa“. Obojí bylo dovršeno vznikem německého císařství ve válce s Francií v l. 1870-1871. Také té se zúčastnilo mnoho vojáků z Hlučína.

Bude nás tedy jistě zajímat, zda a jak se toto všechno odrazilo v hlučínských lidových písních. Odrazilo se to způsobem velmi svérázným, jenž se v mnohém liší od toho, co je v tomto ohledu známo z folkloru jihomoravského, který z pochopitelných důvodů reaguje na události napoleonských válek u nás v největší míře. Ostatně samotný hlučínský folklor je fenomén sám pro sebe, oproti jiným oblastem (Slovácko, Haná, Valašsko) dosud neprávem opomíjený a proto také málo známý. Teprve v posledních letech je více objeven.

Sběratelská činnost lidových písní na Hlučínsku, zahájena již v r. 1840 známým knězem a buditelem Cypriánem Lelkem, pokračující v r. 1909 Antonínem Brotanem, na nějž navázal Josef Štefan Kubín, a vyvrcholivší v l. 1949-1950 velkou sběratelskou akcí z iniciativy bývalého Státního ústavu pro lidovou píseň v Brně, zachytila z tohoto regionu mimořádně velký počet písní. Až doposud je jich známo více než 1400. Je mezi nimi nemálo původních písní, vzniklých přímo v hlučínském prostředí, přesto si však dovoluji říci, že specialitou hlučínského folkloru je přejímání lidových nebo i kramářských písní z jiných regionů, často velmi vzdálených a jejich přetváření v místních podmínkách Hlučína do velmi pozoruhodných variací, doplňovaných vlastními hlučínskými motivy. Písně jsou vesměs velmi melodické a i tam, kde je převzat jejich původní nápěv, vidíme jeho ovlivnění zdejšími kolority. Velká většina těch převzatých písní pochází z českých zemí, a to nejenom z Moravy, nýbrž i z poměrně značně vzdálených oblastí Čech. Je to další důkaz skutečnosti, že styky Hlučína s českými zeměmi nebyly přerušeny ani po jeho násilném odtržení od českého státu v r. 1742, ba dokonce ani po asimilaci Hlučína jako organické, i když nadále svérázné součásti německého státu. Samozřejmě jsou i zdroje z oblasti folkloru nebo umělých písní německých, zatímco zdroje polské téměř nenacházíme.

Organickou složkou každého cyklu písní, pojednávajících o nějakých válečných událostech, jsou písně vojenské - verbovní, odvodní, o loučení odvedeného s rodinou nebo s milou, o vojenské službě, o boji, o návratu z vojny. Vojáci přitom patřili k těm, kteří mohli skládat písně sami (jinak je tvořili většinou nějakí vesničtí vzdělanci, ovládající základy hudby), protože ve vojenském prostředí přicházeli do styků s vojenskými hudbami a leccos od nich pochytili.⁸⁾ Písní tohoto druhu je na Hlučínsku mnoho.

V Lelkově zpěvníčku z r. 1840 je uvedena česká kramářská píseň „V Praze na vojnu verbuju“, vzniklá v době první koaliční války s Francií v l. 1793-1794. Autor, jenž se stylizoval do osoby hrdiny písně,

mladého odvedeného vojáka z jihlavského kraje, mluví o Josiáši Fridrichovi princí Koburském (1737-1815), jenž tehdy velel rakouské armádě v Belgii, o bojích u města Morse (spr. asi Monsu, který byl v rukou Francouzů v l. 1792-1814, ale stále se o něj bojovalo), při nichž byl hrdina písně těžce raněn a v důsledku toho umírá, ale to vše rád podstoupí pro císaře a prince z Koburku. Na Hlučínsku z toho vznikla varianta „V Prajzku na vojnu verbuju“, v níž se rovněž mluví o Koburkovi a městu Morse, ale hrdina umírá „pro svou krajinu“. Právě tento závěr prozrazuje zřejmě umělý původ písně - lidový autor by asi tak vlastenecký nebyl.⁹⁾

Z Borové (pův. Henneberky) pochází píseň „Včera mi sluněčko svítilo a dněš mi něsviti“, v níž se její hrdina loučí se svou milou a odchází na odvod do Nisy. Navozuje se zde 38. pluk řadové pěchoty a s velkou pravděpodobností jde o odvod vojáků, zverbovaných na přelomu léta a podzimu 1806 do války s Napoleonem. Píseň složil pravděpodobně tehdy odvedený henneberský voják František Solich za pomoci bolatického učitele Antonína Brašky po svém návratu z války, kdy se jako šestadvacetiletý oženil 10. února 1808 s třidvacetiletou Ludmilou Herudkovou, což asi byla jeho milá, s níž se v písni loučil.¹⁰⁾

Snad nejvíc se na Hlučínsku rozšířila moravská lidová balada „Zabitý voják“, kterou rovněž zaznamenal Cyprián Lelek a později ji zhudebnil Vítězslav Novák. Tři sestry v ní vypravují do války svého bratra, každá z nich mu přitom něco dá a očekávají, že se za tři roky navrátí. Bratr se však nevrátí a místo něho přijde zpráva o jeho smrti, které lituje i jeho kuň, na němž on jezdil. Z této písně vznikly varianty snad v každé hlučínské vesnici - uveďme namátkou Bolatice (zde dokonce dvě varianty), Antošovice, Hať, aj. Haťská varianta nápadně připomíná některé moravské písně o bitvě u Slavkova („Tvůj bratříček v poli leží a krev z něho proudem běží“), ty zřejmě také byly ovlivněny touto lidovou baladou. Varianta, zapsaná Lelkem, o níž nevíme, v které vesnici vznikla, se nazývá „Na tym ratiborskym mostě“ a konec odvedeného bratra je líčen slovy „a bracišek pod Berlinem má hlavíčku pod kameněm.“ To by asi mohla být připomínka ústupových bojů s Napoleonovou armádou po bitvách u Jeny a Auerstadtu v r. 1806.¹¹⁾

Zmíněná balada nepřímo ovlivnila také vznik dvou písní ze Štěpánkovic, jež v r. 1949 zpíval sběratelům ze Státního ústavu pro lidovou píseň tamní lidový vypravěč a zpěvák Josef Smolka - „My mladzy mladency, čeho zme dočkali“ a „Poznal sem svět maličko“. V obou hrdina písně odvedený voják umírá po zranění

ve válce s Francouzi a lituje svého mladého života. První píseň dost ironicky komentuje úroveň sanitní služby v armádě („Vojensčy doktořy to su jak řeznicy“). Je známo, že sanitní služba v dobách napoleonských válek byla všeobecně na nízké úrovni a teprve se kladly základy její moderní podoby.

Můžeme sem zařadit také píseň „Moja matičko, vy budte veselý“, kterou zaznamenal r. 1909 v Bořutíně (nyn. polský Borucin) Antonín Brotan. Končí sdělením, že syn leží zabitý v kasárnách u Berlína - tedy opět asi ohlas války v r. 1806.¹²⁾

Jako zcela originální, vzniklou přímo v hlučínském prostředí bez předlohy, se naproti tomu jeví píseň z Borové „Ešče sem něusnul stavat muším“. Rozespálý voják je buzen tambory, musí se s ostatními spulbojovníky postavit do šiku, protože se očekává bitva s Francouzi, přichází kněz, uděluje jim před bojem požehnání a ještě ani pořádně neodejde, když mezi vojáky začnou dopadat francouzské koule a způsobí krvavý masakr. Jde zřejmě o střetnutí s Francouzi v některé z bitev v tažení z r. 1813 a za jejího autora můžeme považovat henneberského vojáka Mikuláše Holeše, jenž po návratu z války jako třidvacetiletý uzavřel 22. listopadu 1814 sňatek s jedenaadvacetiletou Viktorií Jiříkovou.¹³⁾

Pouze přibližně můžeme usuzovat na původ písně „Česky kuň se k vojně hodžy“ rovněž z období napoleonských válek - podle zmínky o udatných kyrysnících, patřících ve všech tehdejších bitvách k elitě jízdních druhů vojska. Je to velmi pravděpodobně píseň umělá, vzniklá v Čechách, která se však rozšířila i do okolních zemí. Zajímavé je na ní to, že ten, kdo ji zpíval - Josef Smolka, ji znal z německé armády, kde ji při své službě v této armádě koncem 19. století zpíval s ostatními vojáky. Uveďme zde její plný text:

*„Česky kuň se k vojně hodžy,
k udatnym kyrysnikum.
Po rytiřsky statně chodžy,
neboji se střelnych pum.
A když k povelu se žene
pruďce v šyku složytem,
tepana se puda třese
padnym jeho kopytem.“*

Josiáš Fridrich princ Koburský, velitel rakouské armády v Belgii, jehož jméno se objevuje v písni „V Prajzku na vojnu verbuju“

Další píseň převzatá z Plzeňska s napoleonskými válkami přímo a bezprostředně nesouvisí, nápadný je pouze její výskyt v Dolním Benešově. Jde o píseň „Naš pan farář v kostele tuze pěkně kaže“, kterou asi zpívá nějaká dívka a mluví o tom, jak „hodný“ pan farář ji obdaroval živým obrázkem, tj. oddal ji s jejím milým a ona teď uvažuje, co má s tímto dárkem dělat. Samozřejmě to vyřeší po svém jako mladá, zdravá a pohledná žena. Skoro bychom chtěli věřit, že touto písní se dolnobenešovští farníci ironicky odvděčili svému faráři Matouši Janotovi, s nímž měli spory s přestávkami od r. 1789 až do jeho smrti v r. 1831. Ironie písně vyplývá zejména ze srovnání se zprávou o vizitaci dolnobenešovské farnosti v r. 1789, podle níž farář Janota doslova „mučil“ lidi dlouhými výslechy při zpovědi, odsuzoval muzikanty vyhrávající při zábavách v krčmách, jim a dalším účastníkům těchto zábav odpíral rozhrěšení, atd. Vizitátor ho zde musel nabádat k umírněnosti, na druhé straně však zcela nepochybně v souladu s Janotovým názorem bylo doporučeno potírat „sexuální výstřednosti“ jako nejvíce se vyskytující hřích ve farnosti vhodnými kázáními a zvýšeným dozorem rodičů nad dětmi, jimž měli bránit v nočních schůzkách a jiných „extravagancích“ (sic!). Mnoho zdaru!¹⁴⁾

A tím se dostáváme k poslední písni z okruhu našeho zájmu - již zmíněné písni o selském povstání v Tvorkově r. 1811, kterou nyní paní Schlossarková pojmenovala „Vojna kožuchova“. Jak jsem již uvedl v pojednání o této písni z r. 2005, je to projev legrace a furiantského vzdoru tak, jak dovedli obyvatelé Hlučínska často jednat v situacích, kdy by si každý jiný zoufal nebo aspoň plakal. Snad proto tato píseň zaujme každého, kdo ji uslyší, jako připomínka vážné doby, v níž se někdy dokázalo jednat i nevázně. Bylo toho nevážného v období napoleonských válek málo, přesto si však musíme uvědomit, že ke ztvárnění doby v uměleckém žánru náležejí stejně tak Stendalovy romány a Goyovy „Hrůzy války“, jako moravské lidové písně o „silném muži, jménem Napoleon“ a tvorkovská „Vojna kožuchova.“

Tímto výletem do problematiky hlučínské lidové písně chceme současně upozornit na potřebu dále zkoumat a odborně zpracovávat hlučínský folklor, seznamovat s ním veřejnost a postarat se o to, aby jeho tradice nezaknuly, ale naopak se udržovaly a dále rozvíjely. Doba dnes preferuje samozřejmě jiné hodnoty než lidovou kulturu, přesto bychom však na ni

zapomínat neměli. To, co se zde dovídáme o tradicích a zdrojích hlučínského folkloru, nám může rovněž zčásti přinést odpověď na otázku ohledně mentality Hlučičanů, zejména proč i v době, kdy se již sami považovali za „věrné poddané německého císaře“, žádali, aby byly zachovány jejich „katolická víra a moravský jazyk.“ Stávali se v té době již občany Evropy tak, jako jimi chceme být dnes i my všichni, ale nadále nepřerušovali styky s prostředím, z něhož vzešli a do něhož se také v r. 1920 opět navrátili - se zeměmi českého státu. Byli tedy stále sami sebou - a o to nám dnes jde také.

Poznámky:

- ¹⁾ Václav ŠTĚPÁN, *Průběh a následky napoleonských válek na Hlučínsku*, in: *Napoleonské války a historická paměť*, Brno 2005, s. 301–329.
- ²⁾ Jiří FIALA, *O některých kramářských a lidových písních s tematikou válek s revoluční a napoleonskou Francií*, in: *Napoleonské války a historická paměť*, Brno 2005, s. 365–373; Jana KOLČÁŘOVÁ, *Co vypravují lidové písně o napoleonských válkách*, in: *Napoleonské války a historická paměť*, Brno 2005, s. 375–387.
- ³⁾ Václav ŠTĚPÁN, *Píseň o selském povstání roku 1811 jako pramen k událostem napoleonských válek na Hlučínsku*, in: *Evropa 1805. Sborník prací V. Mezinárodního napoleonského kongresu Brno 26. - 28. září 2005*, Brno 2006, s. 725–733.
- ⁴⁾ *Przyjacieli Ludu*, č. 6, 5. srpna 1843.
- ⁵⁾ František UBELAKER, *Stará kronika města Hlučína*, in: *700 let města Hlučína*, Hlučín 1956, s. 45.
- ⁶⁾ *Tamtéž*, s. 46–47.
- ⁷⁾ *Tamtéž*, s. 49.
- ⁸⁾ J. KOLČÁŘOVÁ, *Co vypravují*, s. 375.
- ⁹⁾ Archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky Brno, sign. A 79.
- ¹⁰⁾ Archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky Brno, sign. A 602; Václav ŠTĚPÁN, *Bolatice od pravěku k současnosti*, Opava 2010, s. 118.
- ¹¹⁾ Archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky Brno, sign. A 95, A 627, A 646, A 679.
- ¹²⁾ Archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky Brno, sign. A 16.
- ¹³⁾ Archiv Etnologického ústavu Akademie věd České republiky Brno, sign. A 602; V. ŠTĚPÁN, *Bolatice*, s. 123.
- ¹⁴⁾ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc, č. knihy 42.

Obrazová příloha byla získána z veřejně dostupných zdrojů (internet - **bitva u Jeny**: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle-of-Jena.jpg>> ; **Josiáš Fridrich princ Koburský**: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fridrich_Josias_Sasko-Kobursko-Saalfeldsk%C3%BD>)

Zplnomocněný komisař republiky Československé pro Ratibořsko

Zdeněk Kravar

3 / 2013 / 2

I. Dějiny úřadu

Komplikovaný historický vývoj Hlučínska je dán především proměnlivou státní příslušností tohoto regionu. V první polovině 20. století byly na Hlučínsku čtyřikrát změněny státní hranice a to se pochopitelně odrazilo v obměně státní správy. Ta byla do roku 1920 německá, poté po 18 let československá.

Dne 4. února 1920 bylo Hlučínsko připojeno k novému československému státu na základě mírových smluv s Německem z června roku předchozího. Již 24. ledna 1920 byl vládním nařízením ustanoven pro správu tohoto regionu – tehdy ještě nazývaného Ratibořsko podle okresního města – tzv. zplnomocněný komisař. Stal se jím tehdejší slezský zemský prezident Josef Šrámek, což bylo logické, protože zemská vláda slezská byla až do zániku samostatnosti této korunní země nejvyšším orgánem státní správy v oblasti Hlučínska. Hlavním posláním Šrámkovy činnosti na Hlučínsku bylo spravovat toto území jménem československé vlády, udržet zde pořádek a konsolidovat zdejší poměry ve vztahu k novému státu. Složitý proces byl způsoben už na úrovni zákonů, které byly v Německu odlišné než v Rakousku-Uhersku, na jehož zákonodárství československý stát v mnoha ohledech navázal.

Kompetence úřadu zmocněnce pro Ratibořsko se v oblasti veřejné správy nevztahovala pouze na soudnictví, kde byla prvou instancí okresní politická správa v Hlučíně.

Personální spojení úřadu zplnomocněného komisaře s úřadem zemské vlády slezské podtrhovala skutečnost, že agenda úřadu byla vyřizována úředníky zemské vlády, avšak byla vedena ve zvláštních podacích protokolech a na zvláštních hlavičkových papírech.

Úřad vládního komisaře pro Ratibořsko byl zrušen nařízením ze dne 3. února 1927 a jeho dosavadní působnost převedena na zemskou správu politickou v Opavě (s výjimkou školských záležitostí). Po spojení československého Slezska s Moravou přešla zemská správa i pro Hlučínsko na Zemský úřad v Brně.

Jak vyplývá ze stručné historie úřadu a jeho věcné náplně, představuje agenda zplnomocněného komisaře pro Ratibořsko nejdůležitější zdroj archivního materiálu pro dějiny Hlučínska v letech 1920–1927. Dochované písemnosti jsou dnes uloženy v Zemském archivu v Opavě a mají rozsah necelých 9 běžných metrů. Tento archivní fond tvoří 39 úředních knih a aktový materiál uložený v 64 kartonech.

V době druhé světové války se písemnosti nacházely v tehdejší říšském archivu, který sídlil v Opavě v budově bývalého minoritského kláštera vedle kostela

sv. Ducha. Při bojích o Opavu celý jeden trakt archivu vyhořel, přičemž byla zničena prezidiální registratura zemské vlády slezské a pravděpodobně i úřadu zplnomocněného komisaře.

Agendu zplnomocněného komisaře vyřizovalo jedenáct oddělení úřadu slezské zemské vlády, avšak pro rozlišení byly spisy označovány značkou „Rat“. Archivní fond byl uspořádán pracovníky tehdejšího Státního archivu v Opavě v roce 1962 a k fondu vyhotovena pomůcka (inventář). V roce 2010 byl k části fondu, která se vztahuje ke spolkové činnosti (5 kartonů), vyhotoven katalog, aby byly písemnosti snadno přístupné badatelskému využití.

II. Struktura a charakteristika archivního fondu

Soubor 39 úředních knih fondu tvoří podací protokoly pro jednotlivá oddělení včetně indexů,

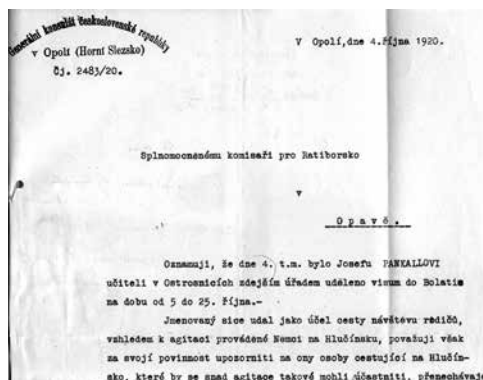
které jsou dochovány v úplnosti pro roky 1920–1927. Aktový materiál obsahuje vždy také danou signaturu konkrétního oddělení zemské vlády, která agendu vyřizovala. Je uspořádán podle registraturního klíče zemské vlády, jež obsahoval 15 věcných skupin označených římskými číslicemi, které také řazení spisů respektuje.

Z oblasti ústavní a státní správy jsou zde zajímavé materiály týkající se odstranění starých hraničních kamenů na bývalé říšské hranici mezi Rakouskem a Pruskem (inv. č. 40). Do této skupiny patří rovněž záležitosti parlamentních voleb (inv. č. 42). Několik kartonů písemností druhé skupiny se týká výkonu občanského práva v obcích na Hlučínsku (inv. č. 46) a také obecních voleb (inv. č. 47).

Následující tematická skupina se týká vojenských záležitostí a branné povinnosti, kde se rovněž nacházejí případy unikání branné povinnosti u optantů pro Německo (inv. č. 49). Skupina označená značkou IV se týkala náboženských záležitostí a kromě římskokatolické církve (stavby kostelů, důchody pro faráře) zde najdeme také akta týkající se židovské obce na Hlučínsku (inv. č. 57). Patřily sem rovněž matriční záležitosti (inv. č. 62, 63, 64). Najdeme zde rovněž zajímavý

Hlavičkový papír úřadu

Aktový materiál z činnosti úřadu

Zplnomocněný komisař Josef Šrámek, který zastával funkci slezského zemského prezidenta.

materiál týkající se údajného podporování německého ducha kravařským kaplanem (inv. č. 65), jev na Hlučínsku jistě ne ojedinělý.

Následující agenda (V) je věnována školství. Zde tvoří těžiště personální a platové záležitosti učitelů a stavební agenda škol na Hlučínsku. Najdeme zde také materiál zahrnující palčivé problémy vyučování němčiny, což byla na Hlučínsku významná politická záležitost. Zákaz školní docházky dětí z Hlučínska do německých škol mimo hlučinský okres (inv. č. 73, 74, 75) byl jedním z jejích projevů.

Skupiny VI a VII se týkají zdravotní péče a výskytu nemocí zvířat, zatímco následující skupina VIII zahrnuje zemědělství a lesnictví. Věcná skupina IX byla věnována dopravě, a to jak silniční, tak vodní po řece Opavě. Jsou zde uloženy i spisy týkající se vodních staveb na této řece. Zde by jistě zasluhovala pozornost evidence automobilů na Hlučínsku (inv. č. 108), nebo podklady k poštovní automobilové dopravě mezi Opavou a Hlučínem (inv. č. 110).

Z oblasti železniční dopravy je ve fondu uložen materiál týkající se např. zkoušky elektrické dráhy do Hlučina (inv. č. 109).

Do skupiny X patřily nejen pojišťovny a spořitelny, ale rovněž zájmové spolky na Hlučínsku, k nimž se vztahuje zmíněný katalog z roku 2010. Mezi spolkovými spisy (inv. č. 122, celkem 184 záznamů) najdeme často velmi kvalitně provedené návrhy spolkových praporů a odznaků. Tyto spolky měly svou tradici již v době před první světovou válkou, avšak starší agenda nebyla z německé strany předána, proto nelze o jejich

aktivitách před rokem 1920 z dokumentů nic zjistit. Skupina XI se věnuje živnostem a udělování koncesí. Najdeme zde agendu povolování k nastoupení do zaměstnání v ČSR pro říšskoněmecké státní příslušníky žijící na Hlučínsku (inv. č. 125) a také seznam živnostenských společenstev okresu Hlučín (inv. č. 126). Následující skupina XII zahrnuje pojištění osob. Politickou situaci dokumentuje agenda skupiny XIII, jež se týká cenzury (inv. č. 132), povolování a zákazů divadelních představení (inv. č. 133) a pohraniční kontroly (inv. č. 139). I když ve 20. letech 20. století zde ještě nepanovala tak napjatá situace, jako ve 30. letech, přesto zde najdeme doklady např. k vyhoštění do Německa a k tzv. postrku – vyhoštění nežádoucích osob (inv. č. 139). Poslední dvě věcné skupiny XIV a XV se týkají sociální péče a účetních záležitostí.

Resumé

Písemnosti z činnosti úřadu Zplnomocněného komisaře pro Ratibořsko obsahují jedinečný materiál k historii Hlučínska v letech 1920-1927. I když je to poměrně krátký časový úsek, patří v historii regionu k těm nejvýznamnějším, protože právě v této době probíhalo složité napojení dosud německého území na československou (dříve rakouskou) státní správu. Protože písemný materiál z činnosti okresního úřadu a okresní školní rady v Hlučíně byl v době druhé světové války zničen, patří tento archivní fond mezi klíčové soubory historických pramenů k dějinám Hlučínska v období mezi dvěma světovými válkami.

Všichni svatí Jana Obšila

Jiří Jung

3 / 2013 / 2

Ze sakrálních památek Hlučínska se těší dlouhodobě největšímu zájmu odborné i laické veřejnosti zdejší malebné barokní či monumentální novogotické kostely. Oceňujeme přívětivost dřevěného kostelíka z Hněvošic i snahu o respektování místního genia loci v případě postmoderní stavby kostela v Chuchelně. Asi jen málokdo by si v této souvislosti vzpomněl na relativně nenápadný kostel Všech svatých v Hošťálkovicích, a přesto i tento chrám má svůj primát. Právě v tomto kostele, a to jako ve vůbec prvním na Hlučín-

sku, proběhla na přelomu 60. a 70. let 20. století liturgická úprava interiéru dle zásad II. vatikánského koncilu. Nástěnná malba s námětem Všech svatých od malíře Jana Obšila celou akci završila a stala se novou hlavní výtvarnou dominantou chrámového interiéru. Věnujme tomuto pozoruhodnému dílu poválečného sakrálního umění následující řádky.

Stávající kostel Všech svatých v Hošťálkovicích měl minimálně dva dřevěné předchůdce. První, o němž víme, podlehl v roce 1630 požáru a druhý, který jej

snad záhy nahradil, byl na konci 18. století pokládán za již natolik nevyhovující, že bylo rozhodnuto o stavbě kostela nového, a to zděného. Prostý jednodlní kostel v pozdně barokních formách byl postaven v roce 1793. Po stu letech, v době všeobecného stavebního boomu v sakrálním stavitelství, byl i tento shledán, především z kapacitních důvodů, nedostatečným, a tak bylo roku 1902 rozhodnuto o jeho přestavbě a rozšíření. K tomu došlo během roku 1903 podle projektu stavitele Josefa Holuschy z Dolního Benešova. Kostel o dva metry zvýšil, nově zaklenul, upravil věž, ale především rozšířil vložem příčné lodi (resp. křížových kaplí) a posunutím kněžiště o deset metrů. Barokní charakter stavby na exteriéru z podstatné části setřel uplatněním historizujících motivů, především středověkých operáků.

vicích se patrociniem Všem svatým stalo motivem centrální mnohafigurální vitráže nad hlavním oltářem.

Ve třech zónách nad sebou autor zobrazil Nejsvětější Trojici s anděly, pod ní příbuzenstvo Kristovo s centrální postavou Panny Marie a v nejširším spodním pásu zástup světců zahrnující apoštoly, mučedníky, panny, církevní hierarchii a řádové světce,

Interiér kostela Všem svatých v Hoštálkovicích v roce 1933, foto FÚ Hoštálkovice

Stavební dějiny hoštálkovického kostela si jsou v mnohém podobné s historií kostelů v Oldřišově, Bolaticích nebo v Píšti. Zde je konkrétních analogií několik – rozšíření barokního kostela sv. Vavřince v Píšti proběhlo v téže době (duben až říjen 1903), dle projektu a pod dohledem téhož stavitele (Josefa Holuschy) a rovněž o vnitřní výzdobu se v obou případech postarali stejní umělci (nástěnná výmalba od malíře Benedikta Müllera z Mnichova, vitráže od Otty Lazara z Ratiboře, lavice ze stolařské dílny Josefa Holuschy z Dolního Benešova). V Hoštálko-

slzskou patronku sv. Hedviku či centrálně umístěnou postavu krále Davida. Námětem vitráží po stranách byl sv. Marek Evangelista a sv. Urban.

Dekoratívni aparát ornamentální malířské výzdoby chrámů, tolik oblíbený na přelomu 19. a 20. století, vyšel již v meziválečném období z módy a v letech po II. světové válce docházelo ve většině kostelních interiérů k jeho odstraňování. Vedle estetického hlediska často převážil i aspekt ekonomický, neboť odborně opravit či zrenovovat výmalbu často jen řemeslné úrovni, navíc znehodnocenou zubem času,

Oltářní stěna s obrazem Všem svatých, foto Libor Botek

P. ThDr. František Hrnčířík, výtvarník z dobové fotografie, foto FÚ Hošťálkovic

plísněmi, zatékáním, špatným ovzduším či v důsledku válečných škod bylo pro farnosti neúnosné. Často ji pak nahradila výmalba nová, lépe odpovídající soudobému vkusu či stylu stavby. Kravařský chrám sv. Bartoloměje v letech 1948–1954 nově vyzdobil malbami Jan Obšil, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kobeřicích v roce 1952 Vilém Wünsche a v kostele sv. Vavřince v Píšti vytvořil ryze novobarošní výmalbu v letech 1958–1959 Jan Mitáček. V Hošťálkovicích došlo k úpravám chrámového interiéru a nové výmalbě až na přelomu 60. a 70. let v souvislosti s ustanoveními II. vatikánského koncilu.

Jedním z nejzásadnějších dokumentů přijatých na II. vatikánském koncilu (1862–1865) byla *Konstituce o posvátné liturgii (Sacrosanctum Concilium; 1963)*, která se stala konkrétním výsledkem letitých snah o reformu liturgie, nezměněné již od 16. století.

Dle závěrů koncilu má být liturgie srozumitelnější, tj. pochopitelnější, vedena v národních jazycích, má být jednoduchá, důraz má být kladen na rovnost všech shromážděných a především má umožnit aktivní spoluúčast věřících. Není zde prostor pojednat o tomto dokumentu podrobněji, proto jen dodejme, že nová forma liturgie vyžadovala i nové uspořádání chrámového prostoru, především kněžiště – koncentrace na jediný, volně stojící oltář oddělený od svatostánku (lidově nepřesně zvaný obětní stůl); zavedení ambonu jako stolu slova Božího (čímž se kazatelna stává přebytečnou); zavedení křesla (sedesu) pro představeného liturgie (doposud existovala jen pro biskupa jako katedra); změna ritu přijímání (nadbytečnost klekátek a mřížky před presbytářem) atp. Volné umístění oltáře nově umožnilo také slavit mši čelem k lidu (*versus populum*), což se stalo běžnou pokoncilní praxí. Dověšením procesu reformy liturgie bylo vydání nového misálu papeže Pavla VI. v roce 1970.

Stejně jako se 60. léta v oblasti církevní vyznačují díky koncilu jistým liberalismem, tak i přechodně uvolněná politická situace v Československu po polovině 60. let umožnila výraznější stavební zásahy, opravy a opravy sakrálních objektů. Koncilní závěry ohledně liturgického prostoru se staly pro mnohé kněze pobídkou a příležitostí, a právě této situace hodlal v Hošťálkovicích využít stávající farář P. ThDr. František Hrnčířík (1912–1981). Pocházel ze Štítné nad Vláří u Zlína, po válce působil jako kaplan ve Vítkovicích, poté šestnáct let ve Velkých Heralticích, odkud v roce

1967 přišel do Hošťálkovic, s nimiž zůstal spjat až do své smrti v srpnu 1981. Byl to člověk velice činorodý, agilní, organizačně schopný. Jako člen arcidiecézní liturgické komise byl vřelým stoupencem liturgické reformy a jejím propagátorem. Již krátce po svém příchodu do Hošťálkovic o ní začal s farníky mluvit a postupně je získávat pro tuto myšlenku. Přece jen bylo dosti radikálním, který se ne vždy setkával s pochopením. Sám P. Hrnčířík ve farní kronice vzpomíná – *Zatímco někteří kněží dostávali nesouhlasné dopisy a poznali i osobní útoky, třeba proti „oltáři toáři k lidu“, u nás, protože měli dost poučení, věřící tuto úpravu přijali bez reptání, tím spíše, že mnozí tyto změny viděli v Německu, Polsku a jinde. Sám jsem předtím navštívil mnoho kostelů v Polsku i Itálii, a tak jsme byli na Hlučínsku proní, kde se začala trvale sloužit mše svatá, kdy je kněz obrácen toáři k lidu nejen při bohoslužbě slova, ale i při mešní oběti. Lidový jazyk při mši svaté byl přijat celkem všude s pochopením.*

Uvolněné atmosféry konce 60. let se zde tak P. Hrnčířík snažil využít nejen k opravě kostela a fary, ale i k úpravě interiéru v duchu liturgické reformy. Díky doporučení přítele z vítkovického období, salesiána P. Stanislava Honky SDB (v té době elektromechanika v Ludgěřovicích) navázal v roce 1968 spolupráci s architektem Tašnarem z Frýdku-Mísku a ostravským akademickým malířem Janem Obšilem. Ti byli totiž autory jedné z vůbec prvních liturgických úprav v republice, a to v kostele sv. Jana Křtitele ve Skřipově u Opavy realizované v roce 1967. V případě hošťálkovického kostela chystal architekt několik změn – zalíčit stávající dekorativní výmalbu (beztak předchozími opravami už značně znehodnocenou) a odstranit staré boční oltáře (nová liturgie již s nimi nepočítá), dále osekát četné římsy a štukové ozdoby stěn interiéru, rozšířit, resp. postavit nový kůr a především upravit presbytář. Mramorová kazatelna měla být upravena jako ambon. Nově byla proražena dvě malá oválná okénka, aby z obou sakristií bylo vidět na obětní stůl. Naopak tři čelní okna v kněžišti byla zazděna a štukové pilastry s hlavicemi odsekány tak, aby vznikla souvislá plocha připravená pro velkou nástěnnou malbu na námět Všech svatých. Její první návrhy začaly vznikat v roce 1969, ale teprve roku 1971 byla monumentálně pojatá malba dokončena.

Její autor, akademický malíř Jan Obšil (1908–1983) je nesporně zajímavou osobností. Pocházel z Hustopečí u Brna. Na přání matky, aby mohl být středoškolským profesorem, studoval na počátku 30. let v Praze

Sv. Tomáš Akvinský a František z Assisi na Obšilově návrhu, foto Denisa Olbrechtová

na soukromé pedagogické fakultě, ale zároveň i na tamní Akademii výtvarných umění u Maxe Švabinského. Ten jej získal pro figurální monumentální malbu. Patřil k jeho nejoblíbenějším žákům. Po ukončení studií přišel v roce 1935 do Ostravy, kde nastoupil jako profesor matematiky, rýsování a kreslení na reformním reálném gymnáziu, ale již roku 1938 odešel kvůli Bechtěrevově chorobě do invalidního důchodu a věnoval se malbě. Ostatně ihned po příchodu do Ostravy se stal členem Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců.

Jeho první monumentální zakázkou byla výzdoba oltářní stěny, tzv. Oltář vděčnosti v kapli kláštera sester III. řádu sv. Františka v Ostravě v letech 1945–1946. Jedná se o mnohafigurální kompozici blízkou tématu Všech svatých, zde především s uplatněním českých patronů. Přípravné skicy jednotlivých světců se staly zároveň ilustračním doprovodem tehdy vydané a mezi lidmi nesmírně populární knihy životopisů svatých *Naše světla* (vydáno ve Frýdku roku 1947 redemptoristou P. Rudolfem Schikorou, rodákem z Hošťálkovic). Poté se v následujících třiceti letech podílel na výmalbě či úpravě více než třiceti kostelů a pro další desítku připravil návrhy. V případě Hlučínska vyzdobil kostely v Kozmicích (1948–1949), Kravařích (1948–1954) nebo právě v Hošťálkovicích (1968–1971). V 70. letech navrhl i výmalbu pro Vřesinu, Ludgeřovice, Šilheřovice či Píšť. K jeho nejvýznamnějším realizacím dále patří výzdoba kostelů v Novém Bohumíně, Vítkovicích, v Proskovicích či již bohužel zaniklá výmalba salesiánského kostela sv. Josefa (Don Bosco) v Ostravě. Velice populární byl také jeho triptych nazvaný Ostravská madona.

Mimo monumentální sakrální tvorbu spočívalo těžiště Obšilovy tvorby ještě v oblasti scénografie, s níž započal rovněž záhy po skončení války. Za svůj život navrhl více než tři sta výprav pro divadla v Brně, Olomouci, Opavě či Praze, ale úzce spolupracoval především se Státním divadlem v Ostravě, kde dokonce v letech 1957–1960 zastával funkci šéfa výpravy. Je nesporně pozoruhodné, že právě ve tvrdých 50. letech zastával takto význačný post člověk, který se příliš netajil upřímnou vírou a který se ve velké míře podílel na výzdobě četných kostelů regionu.

Hošťálkovičská malba, dokončená na samém prahu normalizace, je poslední skutečně monumentální Obšilovou sakrální zakázkou. Velkolepý účinek malby je dán nejen gradovanou kompozicí tří nad sebou umístěných řad celkem 39 postav andělů a světců vrcholících dominantní postavou vítězného Krista-Spasitele, ale rovněž zlatým pozadím a umným

zakomponováním představeného původního mramorového oltáře se svatostánkem. Postavy jsou pojety frontálně, řazené v přísném pravidelném rytmu. Oproti přípravným skicám má výsledné dílo (což je pro Obšila ostatně typické) výrazně kresebný charakter. Postavy jsou vymezeny nápadnou linkou a následně jen jakoby dokolorovány po způsobu knižních ilustrací. Oproti realističtější a preciznější malbám ze 40. let je zde nápadné zjednodušení a jistá výrazová typizace, což působí ve prospěch kompaktnosti i monumentálního vyznění díla.

Ústřední postavou malby je postava vítězného Krista ve formě, která se rozšířila zejména od konce 19. století jako žehnajícího s rozepjatými pažemi a viditelnými ránami. Stojí na oblaku, jeho tvář je klidná a přívětivá a celou postavu obklopuje nebeská zář. Po stranách jej doprovází, a to jako jediné postavy pojeté z profilu, jeho matka Panna Maria s hlavou vzhlížející k synovi a pěstoun sv. Josef se zrakem napak pokorně skloněným. Následují dvě pětice andělů s adoračními gesty.

V prostřední řadě nalevo následuje trojice symbolizující Kristovo příbuzenstvo (bratranec Jan Křtitel, babička Anna a král David, od něhož se odvíjí Kristův rodokmen), napravo apoštoly (zleva Petr, Pavel a Jan). Na ně navazuje dvojice evangelisty Marka a papeže Urbana, kteří upomínají na motivy vitráží dvou zadržných oken. Sv. Anežka s beránkem, která ukončuje pravou prostřední řadu, je zde jako zástupkyně svatých panen. Nalevo na skupinu příbuzenstva Kristova navazují oblíbení patroni lovu a myslivosti sv. Hubert a církevní hudby sv. Cecílie. Poněkud nečekané je zakončení této řady vlevo postavou římské císařovny sv. Heleny s křížem, vysvětlitelné však přítomností svěťice i na původní centrální vitráži.

Ve spodní řadě nalevo spatřujeme sedm zemských patronů, které při čtení zprava snadno identifikujeme jako sv. Metoděje, Cyrila, Ludmilu, Václava, Vojtěcha, slezskou patronku sv. Hedviku a Jana Nepomuckého. Skupinu vpravo zahajuje trojice církevních učitelů a mystiků (zleva Augustin, Tomáš Akvinský, František z Assisi), na které navazuje poslední čtveřice světců zvláště oblíbených v posledním půlstoletí (zleva Alois

Sv. František, Alois, Florian a Don Bosco, foto autor

Čeští patroni, sv. Hedvika, Vojtěch, Václav a Ludmila, foto autor

z Gonzagy, patron mládeže a vzor čistoty, Florian, patron hasičů, a moderní světci Don Bosco a Terezie s Lisieux, lidově zvaná Terezička Ježíšova). Přítomnost těchto světců patrně odkazuje k původně v kostele umístěným, avšak při úpravách odstraněným sochám. Jen takto totiž můžeme vysvětlit absenci sv. Barbory, jejíž oltář jako jediný z původního mobiliáře totiž v kostele zůstal. Pokoncilní reformní duch je v malbě zdůrazněn rovněž absencí doposud běžných latinských nápisů, ať už v případě Křtitelovy pásky, kde je namísto zavedeného *Ecce Angus Dei* český nápis *Hle, beránek Boží*, tak v relativně neobvyklých nadpisech knih (Augustinova *Vyznání* a Akvinského *Summa bohoučedy*). Celé dílo u spodní hrany doplňuje latinkou napsaná prosba

Všichni svatí za nás proste, zahýnouti nám nedejte! Na rozvinutý svitek u levé nohy sv. Terezie umístil Obšil svou signaturu a dataci.

Na tomto díle s Obšilem spolupracovali pomocní ostravští malíři Jan Vavřík (pozlacování) a Josef Paul (později zalíčené symboly tajemství růžence).

Obšil ještě doplnil parapet hudební kruchty o motivy hudoucích andělů, navrhl náměty rytých skel okrouhlých okének do sakristie (motivы ryb a chlebů

na epištolní a pelikána krmícího krví svá mláďata na evangelijní straně). Dle jeho dispozic byla také upravena přední strana nového obětního stolu, která měla symbolizovat hořící keř. Tento oltář však zanikl už v roce 1985, kdy byl nahrazen novým mramorovým.

Liturgická úprava dokončená v kostele Všech svatých v Hošťálkovicích v roce 1971 byla pokládána za šťastně zvládnutou a stala se vzorem i pro další. Kronikář vzpomíná, jak si dílo jezdili v následujících letech prohlédnout a nechat se inspirovat i další kněží s farníky. Dnes už se na smělé pokusy v oblasti liturgického umění z 60. a 70. let pozapomíná. Lesk zlata však na hošťálkovicke oltářní malbě ani za ta dlouhá léta nevybledl a rovněž se nevytratila ani umělecká hodnota tohoto díla. Proto jistě stálo za to si genezi této památky připomenout.

Autor děkuje za poskytnuté informace a materiály P. Liboru Botkovi, Th.D.

Literatura:

Jan BOXAN, *Oltář vděčnosti*, Ostrava 1946.

Blanka HRUŠKOVÁ, *Scénograf Jan Obšil*, nepublikovaná diplomová práce FF OU v Ostravě, Ostrava 2012.

Denisa OLBRECHTOVÁ, *Akademický malíř Jan Obšil*, nepublikovaná bakalářská diplomová práce FF UP, Olomouc 1992.

Prameny:

Farní kronika obce Hošťálkovice uložená na farním úřadě v Hošťálkovicích

Literatura o Hlučínku

Zdeněk Kravar

3 / 2013 / 2

Norbert Mika, *Dějiny města a obce Křenovice*

Avalon, Krakov 2013, 250 s.

Publikační činnost ředitele Gymnázia č. 3 Augustina Weltzla v Ratiboři Norberta Miky není orientována pouze na polské publikum. Autor si je dobře vědom faktu, že regionální dějiny příhraničních oblastí nejsou a nemohou být sledem izolovaných událostí. V loňském roce proto vyšly v české mutaci Mikovy *Dějiny Ratibořska*, které se setkaly s čtenářským ohlasem především na Hlučínku. V roce 2013 vydal Mika knihu o dějinách pohraniční obce Krzanowice, česky Křenovice.

Knihla vyšla v rámci projektu „Dějiny křenovického území a rod Lichnovských“, který uskutečnily Křenovice společně s městem Hradec nad Moravicí

v programu přeshraniční spolupráce. Právě s významným rodem Lichnovských, kteří vtiskli podobě Ratibořska dodnes znatelnou stopu, jsou spojeny nejen Křenovice, ale také ostatní okolní vesnice Bořutín, Petřatín, Bojanov a Vojnovice. Dalším společným znakem těchto obcí je početná komunita „moravců“, tedy slovansky hovořícího obyvatelstva, jež zdejší území obývalo a obývá.

Koncepce knihy je rozdělena do dvou větších celků. Po stručném úvodu, který je jakýmsi vstupem do regionu podpořeným statistickými údaji, následuje část nazvaná „Prehistorie a historie“, v níž autor sleduje vývoj území chronologicky až do současnosti. Druhá část je věnována institucím a významným památkám.

Zde se autor věnuje každé lokalitě zvlášť, upozorňuje na církevní stavby, školy, vývoj železničního spojení, společenské a vzdělávací instituce a organizace. V poslední části se Mika zabývá každodenním životem a neopomíná ani mimořádné jevy a události - např. požáry, přírodní katastrofy.

Mikova práce hned na první pohled zaujme autorovou znalostí všech dostupných archivních pramenů v českých i polských archivech, z jejichž fondů při své práci čerpal a na něž také odkazuje v bohatém poznámkovém aparátu. Neopomíná ani relevantní polskou, českou i německy psanou literaturu. Grafická podoba knihy, doplněná o zajímavé obrazové přílohy takřka na každé stránce, podtrhává dojem reprezentativnosti této publikace, podpořené z prostředků Evropské unie. Tento dojem však poněkud kazí český překlad, který obsahuje četné nepřesnosti v historické terminologii, či v překladu osobních jmen historických postav. Přes tuto výhradu lze knihu Norberta Mika českému čtenáři, který se o dějiny Ratibořska a Hlučínska zajímá, vřele doporučit.

Alfons Halfar, Paměti z totálního nasazení na zákopových pracích Východního valu za války roku 1944 2010, 204 s.

Osobní vzpomínky, převedené do podoby psaného textu, patří k vděčnému literárnímu žánru, který se těší trvalému zájmu čtenářů. Pokud se jedná o vzpomínky z nějakého historicky vypjatého období, například války, je obsahová hodnota takového pojednání – a to i s přihlédnutím k nepřesnostem či subjektivnímu pojetí reality – ještě vyšší.

Alfons Halfar (narozen 1929) se rozhodl shrnout své vzpomínky na poslední dva roky druhé světové války, kdy jako mladý učeň byl spolu se svými kamarády nasazen na nucené práci při opevňování fronty proti postupu Rudé armády. Na podzim roku 1944 se musel zúčastnit předvojenského výcviku a dalšímu nasazení pro německý válečný průmysl se vyhnul jen proto, že spolu se dvěma kamarády uprchl. Vzpomínky na tuto vypjatou dobu tvoří první část knihy A. Halfara. Druhá polovina je odlehčenější, pojmenovaná „Staré pověsti slezské“ s podtitulem Příběhy vážné i humorné. Krátké povídky, někdy ani ne na jednu stránku, jsou částečně ukotveny v reálném prostoru a čase, obracejí se do pisatelova dětství i dospělosti. Další příběhy jsou buď částečnou nebo úplnou fabulací. Autor je většinou přeložil z německého jazyka. Kniha je sice tvořena dvěma nespořádanými částmi, z nichž ta první, vzpomínková, má nespornou historickou hodnotu, avšak i jako celek poskytuje zajímavé čtení.

Aleš Binar – Zdeněk Jirásek, Kravaře v letech 1945 až 2008

Kravaře 2009, 346 + obr. přílohy.

K lokalitám na Hlučínsku byly v uplynulých letech vydány rozsáhlé publikace postihující dějiny daného místa od prehistorie do současnosti. V případě Kravař by takový úkol jistě předpokládal zvládnutí obrovského množství archivního materiálu – především s přihlédnutím k významu, jaký toto město a zdejší zámek v minulosti zaujímaly a mají dodnes. Vedení města se proto rozhodlo při příležitosti oslav 785. výročí první zmínky o Kravařích v historických pramenech vydat publikaci, v níž je reflektována pouze ta nejmladší historie po druhé světové válce.

A. Binar se zabývá poválečnými dějinami Hlučínska a je autorem několika prací vztahujících se k této oblasti a Z. Jirásek publikoval k politickému a hospodářskému vývoji Československa i regionu severní Moravy a Slezska v době komunistického režimu množství studií, takže každý z obou autorů mohl při práci na knize využít své bohaté zkušenosti s tématem.

Po krátkém přehledu administrativního vývoje Kravař se čtenář hned na začátku publikace může seznámit s detailním přehledem pramenů a literatury k poválečným dějinám Kravař. Přínos této kapitoly přesahuje samotnou lokalitu, protože informuje o možnostech bádání a stavu literatury k poválečnému Hlučínsku všeobecně.

Autoři rozčlenili text do tří oddílů, které dělí roky 1960 a 1989. Prvních patnáct let tedy zahrnuje poválečná léta a období nástupu komunistického režimu. Rok 1960, kdy došlo ke správní změně a okres Hlučín splýnul s okresem Opava, je celkem logickým mezníkem. V rámci tohoto časového úseku sledují autoři populační, politický, správní, ekonomický, stavební a kulturní vývoj lokality. Podobné podkapitoly najdeme i v druhém (1960–1989) a třetím (po 1989) oddílu. Takto přehledně strukturovaný text umožňuje čtenáři celkem snadnou orientaci v textu, takže lze jednoduše najít informace například ke škole, farnosti, sportovním a zájmovým organizacím.

Kniha je vybavena bohatým poznámkovým aparátem, který dokládá širší pramenné základny, z níž autoři čerpali. Nechybí mezi nimi ani narativní prameny a odkazy na webové stránky, což činí z knihy o poválečných dějinách Kravař knihu nejen nabitou spolehlivými informacemi, ale také publikaci čtivou a s vazbami na aktuální dění nedávné minulosti i přítomnosti.

Ludgeřovice

Aleř Binar

3 / 2013 / 2

Obec Ludgeřovice leží na jihovýchodě Hlučína, kde se rozkládá v délce asi tří kilometrů podél nevelkého potoka. Údolí, které tok vyhloubil, bylo zřejmě příčinou, proč se v němčině obec jmenuje Ludgersthal, čili Ludgerovo údolí. Součástí obce je i osada Vrablovec, která přiléhá k Hlučínu.

Jestliže v roce 1789 bylo v obci 355 obyvatel, roku 1855 už 1151 a roku 1910 dokonce 2780. To znamenalo, že jestliže na počátku století páry byly Ludgeřovice co do velikosti čtrnácté mezi 38 hlučínskými obcemi, na jeho konci byly třetí hned za Hlučínem a Kravařemi.

Postupem let se z poddaných stávali občané. Podmínkou byl zánik poddanství a roboty. Poddanství bylo v Prusku zrušeno roku 1807, vyvazování z robotních povinností však bylo dlouhodobým procesem, který skončil až v padesátých letech 19. století. Pomalé tempo souviselo s faktem, že poddaní museli vyměřenou robotu vykoupit. Aby mohli zaplatit požadované částky, rolníci se, často na celá desetiletí, zadlužovali. Nastala přitom paradoxní situace. Peníze půjčovala banka vedená Rothschildy k vykoupení se z povinností vůči panství, které od roku 1845 vlastnil Salomon M. Rothschild.

Belle Époque, léta na přelomu 19. a 20. století, byla obdobím rychlého hospodářského a populačního rozvoje. To bylo umožněno vzestupem těžby uhlí v sousedních Petřkovicích. Rostoucí blahobyt vedl k živému stavebnímu ruchu. Největším počinem byla přitom stavba nového kostela, který svou novogotickou monumentalitou demonstroval rostoucí význam Ludgeřovic. Obec se současně stala centrem nově utvořené farnosti, která dále zahrnovala Markvartovice, Petřkovice a Koblov. Brzy nato byly zahájeny práce na úpravě terénu pro položení kolejí. Provoz na železniční trati byl následně spuštěn roku 1913. Ti, co se nespokojili s výdělkovými možnostmi na statku nebo v dolech, měli usnadněnou cestu do některého z průmyslových center dynamicky se rozvíjejícího Německa.

Vše však změnila první světová válka. Ta si v řadách obyvatel obce vyžádala 61 padlých. Pouze skutečnost, že mnozí muži pracovali v dolech a byli nepostradatelní pro válečný průmysl, zabránila větším obětem. Než se poválečné poměry stačily konsolidovat, byly Ludgeřovice připojeny k československému státu. Státoprávní změna však narazila na rozhodný nesouhlas; o tom svědčí skutečnost, že 284 osob volilo možnost optovat pro Německo.

Roky strávené v první československé republice představovaly kritické období, obzvláště po ekonomické stránce. Emoce navíc zjitřila československá pozemková reforma, v jejímž rámci pouze malá část půdy ludgeřovického dvora, zhruba jedna sedmina, byla předána místním rolníkům. Naopak z její větší části byl utvořen zbytkový statek, který dostal do správy jistý statkář ze Štítiny.

Počet obyvatel: 4650 (roku 2011)

Počet domů: 1351 (roku 2011)

Rozloha obce: 1082 ha

Obecní znak: stříbrná hlavice berly sv. Mikuláše na červeném poli (od března 1995)

V písemných pramenech se obec poprvé zmiňuje v listině z roku 1303. V ní se píše o jistém Balderamovi, fojtovi z Rudgersdorfu. Název „Rudgerovaves“ je odvozen od jména lokátora. Tato skutečnost svědčí o faktu, že Ludgeřovice vznikly, případně byly zásadně rozšířeny během kolonizace, zřejmě ke konci 13. století.

V následujících staletích sdílela obec osud Opavska, zůstává však v anonymitě. Pouze dva údaje nepatrně osvětlují její dějiny. Prvním je zmínka z roku 1522 o existenci dřevěného kostelíku, druhým pak farní škola, jejíž existenci lze doložit k roku 1672. Obojí poukazuje na velmi zvolna se měnící svět ludgeřovického rolníka. Od 16. století byl častěji než dříve ve styku s křesťanskou věroukou a později se jeho potomkům mohlo dostat alespoň omezeného vzdělání.

Teprve od 18. století je možno detailněji rekonstruovat podobu obce. V roce 1722 bylo ve vsi 39 sedláků a zahradníků a 9 domkařů, včetně rodinných příslušníků a čeledi tedy asi necelých dvě stě obyvatel. O relativní ekonomické prosperitě následujících let svědčí, že v letech 1795 až 1798 byl vystavěn zděný kostel sv. Mikuláše.

Devatenácté století přineslo do života obyvatel Ludgeřovic zásadní změny. Určující přítom byla blízkost landeckého kopce, kde se od roku 1782 začalo dobývat černé uhlí. Nové pracovní příležitosti v průmyslu postupně rozvolnily vazby na zemědělství.

Za těchto okolností se jeví vítězství Sudetoněmecké strany v parlamentních volbách v roce 1935 jako vcelku logické. Překvapivé však bylo, že strana obdržela 78,6 % hlasů. Opětovné připojení Ludgeřovic k Německu dne 8. října 1938 tak bylo nadšeně vítáno. Přestože poté nastala krátká hospodářská konjunktura, do života obce stále častěji zasahovala válka. Během ní padlo 222 mužů a bylo zabito 18 civilistů.

Koncem války „temné“ období ludgeřovických dějin neskončilo. Vystal tzv. hlučinský problém. To znamenalo, že obyvatelstvo jen s obtížemi získávalo československé občanství. V důsledku toho například neměli obyvatelé Ludgeřovic nárok na poválečnou pomoc a nemohli ani požádat o přiděl půdy v pohraničí. Část z nich, v počtu asi 40 osob, byla během roku 1946 odsunuta. Bilance vývoje od vypuknutí první světové války je taková, že za třicet let přišly Ludgeřovice o asi šestinu populace (o 625 osob).

Hospodářská situace se stabilizovala až během padesátých let. Vždyť jen mezi roky 1950 a 1959 bylo postaveno 219 domů a bylo provedeno 309

přestaveb, tzn., že stavěl každý druhý obyvatel obce. Paralelně uskutečňována socialistická industrializace pak vtáhla obec do ostravské aglomerace. V roce 1950 byla na místě železniční trati zřízena tramvajová linka, která usnadnila dojíždění obyvatel Ludgeřovic za prací do Ostravy. Tento určující rys zůstal zachován dodnes. Vždyť podle výsledků sčítání lidu z roku 2011 vyjíždí za zaměstnáním 45,0 % všeho ekonomicky aktivního obyvatelstva obce.

Během více než sedmi set let svého trvání prošly Ludgeřovice řadou změn. V jejich důsledku se z nevelké osady, těžce vykloučené několika kolonisty, stalo bezmála pětitisícové sídlo, které dnes tvoří součást ostravské aglomerace.

Literatura:

Farnost Ludgeřovice, Ludgeřovice 1993.

Karel MÜLLER, *Pečeti a znaky obcí na Hlučínsku*, Kravaře 1999.

Vilém PLAČEK – Magda PLAČKOVÁ, *Ludgeřovice v sedmi staletích*, Ludgeřovice 2003.

Vilém PLAČEK, *Prajzáci aneb K osudům Hlučínska 1742-1960*, Háj ve Slezsku 2007.

<http://www.scitani.cz/> (23. 10. 2013)

Zprávy z dění Muzea Hlučínska a Společnosti přátel Muzea Hlučínska

3 / 2013 / 1

Připomeňme si v krátkosti některé události ze života muzea a jeho příznivců v druhé polovině roku 2013.

V sobotu 15. června uspořádalo muzeum vzpomínkový večer **J. M. NATHAN a charitní dílo církve**. Přednášku spojenou s diapositivy vedl P. Jan Larisch.

Sobota 14. září patřila účastníkům poznávacího zájezdu **GLIWICE (krásy a zajímavosti jedné z metropolí Horního Slezska)**. O itinerář exkurze, fundovaný výklad a profesionální průvodcovství se postaral kunsthistorik Jiří Jung. Vrcholem exkurze se stala návštěva modernistického kostela sv. Josefa v Zabrze.

V rámci přednáškového cyklu proběhla ve středu 20. listopadu v obřadní síni zámku v Dolním Benešově beseda s názvem **SVOBODA - a co s ní?** Hosty večera byli **Jan Sokol**, filozof, profesor, vysokoškolský pedagog, překladatel a publicista a **Jindřich Štreit**, dokumentární fotograf a vysokoškolský pedagog.

V průběhu roku 2014 připravujeme řadu tematických přednášek, besed, konference apod. Sledujte dění na našich webových portálech: www.muzeum.hlucin.com, www.spmh.cz

Účastníci exkurze před starou radnicí v Gliwicích, foto Muzeum Hlučínska

Prof. Jan Sokol a prof. Jindřich Štreit během besedy Svoboda a co s ní?, foto KD Dolní Benešov

